

LEERLING EN MEESTER

**De correspondentie tussen
Willem van Haersolte
en
Leonard van Laar
en diens gedichten
in het Zwolse dialect
1895 - 1898**

M.L. Hansen (ed.)

LEERLING EN MEESTER

**De correspondentie tussen
Willem van Haersolte
en Leonard van Laar
en diens gedichten in het Zwolse dialect
1895 - 1898**

Inhoudsopgave

Inleiding	7
De correspondentie tussen Willem van Haersolte en Leonard van Laar, van 1895 tot 1898	9
Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 6 december 1895	9
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 6 Januari 1896	10
Nieuwjaarwens	13
Wanhopige Triene	20
Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 9 februari 1896	23
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 28 mei 1896	26
Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 13 juli 1896	29
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 3 september 1896	30
Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 26/27 november 1896	32
Klaeppermans Ny-jaôrs – Zegenwens, 1841	35
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 2 december 1896	38
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 13 mei 1897	38
Brief in dichtvorm van L. van Laar aan de Hoogeveeners, mei 1854	40
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 16 oktober 1897	45
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 8 mei 1898	46
Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 27 juli 1898	47
Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, 13 september 1898	48
Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, 8 januari 1899	49
Bericht van W. van Haersolte aan J. Bosman, 18 november 1918	50
Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, na 18 november 1918	50
Testamentaire opdracht	51
Index	52

Inleiding

Willem van Haersolte, de oudste zoon van Johan Christiaan baron van Haersolte tot Haerst, wenste zich niet op zijn adellijke afkomst voor te laten staan. Integendeel, hij noemde zichzelf “een rooie”, hij was in hart en ziel een socialist. De titel *baron* wilde hij niet gebruiken, zelfs de titel *meester* (hij was meester in de Rechten) vond hij onnodig. Desondanks liep er een brede kloof tussen hem en *het volk*. Hij besepte heel goed dat hij deel uitmaakte van een geprivilegeerde klasse; een goede opleiding, een ruim inkomen uit arbeid, een nog ruimer inkomen uit bezittingen, een prachtig huis.

In de correspondentie met de vioolleraar uit zijn kinderjaren bezigd hij een studentikoos jargon. Ze brengen elkaar op te hoogte van wat er in de tussenliggende jaren met hen aan lief en leed is gebeurd – de een in Oost-Indië, de ander in Nederland – en ze slijpen elkaars socialistische mening.

De gedichten die Van Laar schreef in het Zwols dialect waren voor Van Haersolte een bron van genoeg. Van Laar stuurde hem ook zijn dagboek toe, helaas is dat niet getraceerd. De originele brieven van Van Laar zijn wel bewaard gebleven. De brieven van Van Haersolte zijn kopieën, kladjes, die hij bij de brieven van Van Laar en de gedichten bewaarde.

Als inleiding bij de correspondentie schreef een onbekende:

Wanneer v[an] H[aersolte] nu en dan eens terug zag op de jaren zijner jeugd, en zich in 't geheugen terug riep de personen die hem toen omringden of een rol speelden in zijn jong leven, trad de figuur van zijn muziekmeester L. van Laar naar voren.

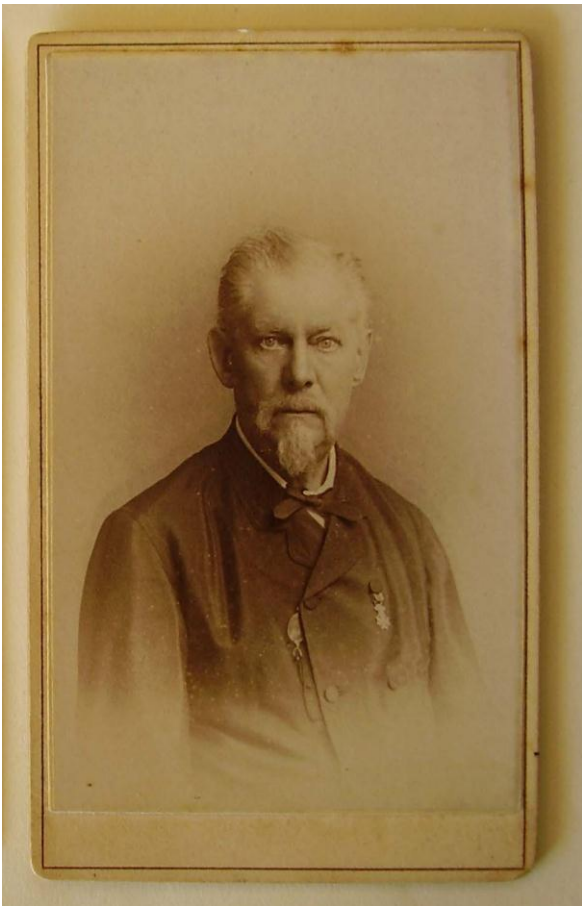
Meester en leerling hadden van elkander gehouden, maar nadat zij elkander hadden verlaten (van Laar had dienst genomen bij het Indische leger) vernamen zij niets meer van elkander, totdat v[an] H[aersolte] in 1895 te weten kwam, dat van Laar nog in leven was en een hôtel hield in Poerworedjo.

Hij schreef toen den hier volgenden brief [de brief van 6 december 1895], die aanleiding gaf tot de verdere correspondentie.

De papieren worden bewaard in het Historisch Centrum Overijssel te Zwolle, familiearchief Van Haersolte (237.1), inventaris nummer 199.

Voor de transcriptie golden de volgende regels:

- De spelling, interpunctie etc. zijn zo veel mogelijk zonder wijzigingen overgenomen. Slechts daar waar het voor de leesbaarheid wenselijk was, zijn leestekens en hoofdletters aangepast.
- Bij twijfel is gekozen voor de moderne spelling.
- Duidelijke en hinderlijke verschrijvingen zijn verbeterd of in een voetnoot verklaard.
- Aanvullingen in de tekst door de editeur staan tussen [rechte haken].
- De paginanummering staat tussen [rechte haken].
- De onderstrepingen zijn gecursiveerd.
- Teksten in de marge staan tussen {accolades}.
- Onleesbare teksten zijn vermeld als < -- > en slecht leesbare teksten staan eveneens tussen <punthaken>.
- De namen van personen en instellingen zijn zoveel mogelijk in nationale en internationale biografieën opgespoord. Maar niet altijd bleek dat mogelijk, zodat daar toelichting ontbreekt.

De portretten van Leonard van Laar en zijn vrouw.

De correspondentie tussen Willem van Haersolte en Leonard van Laar, van 1895 tot 1898

Briefwisseling
tussen
Mr. C.W.A. B[ar]on van Haersolte
en
zijn muziekmeester uit den knapentijd
L. van Laar
te
*Poerworedjo*¹

Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 6 december 1895.

Arnhem 6 Dec[ember 18] 95

Copie

Mijn beste heer van Laar,

Als dit schrijven aan zijn adres komt meent ge misschien dat ondergeteekende gek is. Niet alzo – althans niet in den gewonen zin; een beetje mal vindt men mij wel omdat ik nog altijd een beetje hart in mijn borst heb net als vroeger zoo wat 40 jaar geleden; en gij toen ook!

Ge weet niet hoe telkens uw brave figuur als een der schoonste herinneringen uit mijn kinderjaren mij voor den geest kwam. Soms zei men mij dat ge lang dood waart en zie nu ben ik in de wolken omdat mijn vriend Coster de Arnheemsche violist, te Zutphen uw vermoedelijk adres wist op te sporen. Ik gaf een lief ding [2] als ik u nog eens de hand mocht drukken en mondeling *allerlei* uit 't grijs verleden met u bebabbelen. Och ik herinner me als den dag van gisteren, hoe uw kwint bij een obligent op Cecilia 4 keer sprong, hoe trotsch ik was met den lof, dien mijn muziekmeester met zijn brief uit 't Hoogevenne op 't Nut² inoogste, hoe ge met de deur van mijn kamer waaidet als de oudsergeant van Emden die zoo stonk er pas was geweest; hoe wij, Willem Hempenius, Vos en al uw andere leerlingen in gezelschap van Juffrouw Sierich op uw kamer aan 't Koningsplein met Sint Niklaas naar een timp met stroop hapten, hoe bedonderd ik was, toen gij op punt van naar Harderwijk te gaan, met tranen in de oogen mij vaarwel zeidet. Een jongen maakt gewoonlijk minder indruk op een oudere dan omgekeerd, kunt gij u nog flauw iets herinneren van Willem Haersolte uit de Koestraat? Die ben ik, 50 jaar, rechter van beroep maar ik deug er niet voor want zooals ik begon te zeggen, ik heb wat hart. Ook voor de nooden van 't volk en men zegt dat ik soosjaal ben. Sstt! – want men is in ons lieve vaderland al evenmin vrij als in Duitschland. 't Zou mij ontzachlijk verheugen als ik een goede tijding van u kreeg. Vertel me hoe 't u gegaan is. Als ik door uw antwoord weet dat gij u mijner nog herinnert en nog iets van mij weten wilt dan schrijf ik u meer. [3] Van harte hoop ik dat deze u in goede gezondheid en niettegenstaande al de levenserv[a]ring, die ook u wel veel droefs zal gebracht hebben, met een bly rein hart bereikt.

Hooggeachte vriend
mijn beste groeten

¹ Poerworedjo is de oude naam voor Purworejo.

² 't Nut: Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Een landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen, in 1784 opgericht om het welzijn te bevorderen door middel van onderwijs, ontwikkeling en maatschappelijke discussies.

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 6 Januari 1896

1.

Waarde Heer en vriend v[an] Haersolte.

Den 5^{den} Januari te 7 ure zat ik bij een helder lampje te lezen in ‘Waarheid en Droomen van Jonathan’ toen mijn dochtertje kwam zeggen: “pa, mama laat u roepen, er is een brief voor u van iemand die 40 jaar geleden uw vriend was.” Met de snelheid der gedachten vlogen mij een groot aantal namen van oude vrienden door ’t hoofd; wie kon ’t zijn?

Zoo snel mijn oude beenen het vergunden – ik ben nu 69 jaar – begaf ik mij naar de huiskamer en, dit bezweer ik u, zelden ben ik bij ’t lezen van een brief zóó verrast, zóó gelukkig geweest. Of ik u nog ken, Willem? Ik heb mijn oogen slechts te sluiten om u te zien precies zooals veertig jaren geleden en ik zou uw herinneringen uit dien tijd met een groot aantal andere kunnen aanvullen.

Dat ik nü reeds, den dag na ontvangst van uw brief, nederzit om u te antwoorden, moge pleiten voor mijn dankbaarheid en belangstelling door uw brief te weeg gebracht, en zal dan ook aanvangen met uw vraag te beantwoorden: “hoe ’t mij in Indië gegaan is.”

Dat dit voorloopig globaal en erg globaal geschieden moet, spreekt van zelf; ziet! daarvóór mij staat een groote stapel beschreven papier en een aantal tijdschriften, waarin ik sedert 4 jaren mijn herinneringen opgeteekend heb en waarlijk, ik heb op ’t punt gestaan u dien rommel toetezenden als antwoord op uw vraag “hoe ’t mij gegaan is” en misschien kom ik later daartoe; voorloopig het volgende:

[2] Van af dat ik in Indië kwam tot heden, heeft het geluk mij op den voet gevolgd; wel heb ik mijn aandeel gehad van de dagelijksche speldeprikken die somtijds tot pijnlijke wonden overgaan, maar bepaalde ongelukken zijn niet voorgekomen en zware strijd om ’t bestaan heb ik niet gekend.

Zooals u weet, ging ik als soldaat naar Indië en heb 6 jaren gediend; welnu zelfs dien tijd herinner ik mij als een lichtpunt in mijn leven. Ik ben door mijn Chefs en later ook door mijn minderen, met zooveel onderscheiding behandeld, dat ik er steeds met genoegen en dankbaarheid aan terug denk, en dat ik in die 6 jaren alle onderscheidingen behaald heb, die een inferieur militair behalen kan, van af de Mil[itaire] W[illems] Orde, tot het expeditiekruis en de medaille voor trouwen dienst toe, is een satisfactie die ik durf mede tellen.

De laatste twee jaren van mijn diensttijd was ik even vrij als elke burger; ik woonde buiten de kazerne en was van alle militaire diensten vrij, uitgezonderd elken ochtend een uur tot het houden van repetitie voor de hoornmuziek; verder was ik aangesteld tot Kapelmeester der Schutterij-muziek en directeur van de Cecilia-concerten, terwijl ik rondom in de lissen zat en een inkomen had van f 800.- s’maands.

Toen mijn diensttijd geëxpéreed was trouwde ik en heb ook toen geen geldelijke zorgen gekend; alleen deed zich het feit voor dat de ooijsjaar zich wat veel met onze zaken bemoeide; in acht jaren waren reeds zes naakte wurmpjes verschenen die allen om brood vroegen en dat het daarbij niet blijven zou, was geen gewaagde veronderstelling.

[3] Nu, aan brood ontbrak het niet maar, hoe al dat volk tot nette dienstknechten in de Maatschappij te vormen? Ziet u, dat was een vraag die ons wel eens de slaap uit de ogen hield en ook over dag tot nadenken stemde en ziet, toen er alweêr een paar spruiten bijgekomen waren, kreeg ik van den Resident van Bagelen, den heer Verploegh³, die ons kende, het aanbod om op de hoofdplaats een handelszaak (toko) en logement op te richten, waarbij hij ons alle hulp beloofde.

Na kort beraad besloten wij daartoe en, daar ik in ’t bezit was van een aardig kapitaaltje en inkoop kon doen à contant, had ik binnen een half jaar een ongelimiteerd crediet in de handelshuizen op Java en in Holland, en gingen de zaken zóó goed, dat ik al spoedig mijn twee oudste zoontjes van 9 en 11 jaar met een gerust geweten, wat het geldelijke betrof, naar Holland kon zenden.

Acht jaren had ik die zaak met succès gedreven, toen mij een soort heimwee naar Holland beving; ik moest en zou weg en waarom ook niet? ik had een kapitaaltje dat mij in staat stelde in Holland burgerlijk te kunnen leven en we verkochten de zaak aan twee lieden waarvan de een met handelszaken bekend was, terwijl de andere geld bezat om de helft der koopsom te voldoen; voor de rest werd hypotheek verleend.

³ A.J. (of J.A.) Verploegh, resident van de residentie Bagelen, gelegen aan de zuidkust van Java.

Zoo vertrokken wij dan in Mei 1877 met het stoomschip Prins Hendrik naar Holland en kozen Zutten als verblijf plaats, wijl daar onze beide zoontjes op de H[ogere] B[urger] School waren.

Nu, dit was de domste streek die ik in de laatste [4] 20 jaren heb uitgehaald. De enorme kleingeestigheid van die menschen met hun enge gezichtskring, het groot aantal sporten die ze op hun maatschappelijken ladder hebben, de zucht om zich in uw zaken te dringen en te onderzoeken hoe groot uw fortuin is, hoeveel schoenen, jassen en broeken ge bezit, wat je dagelijks eet en drinkt, bah! ik zit liever in Indië op den top van den berg Oenarang⁴ dan in zulk een nest als Zutten is.

Half uit verveling en half uit wanhoop reisde ik rond om bekenden en vrienden te zoeken; vergeefsche moeite! de oudjes waren dood, het nieuwere geslacht – enkele personen uitgezonderd – herkende mij nauwelijks meer, zoodat mijn illuzie al spoedig den bodem ingeslagen was. Had ik toen maar aan U gedacht!

Na drie maanden, in welks tijdverloop ik mij geheel had ingericht, ontving ik een telegram van mijn gemachtigde in Indië luidende:

Fischer dood, kom terug. red uw zaken.

Een dag daarna zat ik op de Fransche mail en ging naar Indië terug, mijn familie in Zutten achter latende; dat die reis alles behalve prettig was, behoeft niet gezegd; toch bleek bij mijn aankomst in Indië dat er geen gevaar voor verlies bestond, en mijn gemachtigde, om mij tot spoedige overkomst te noodzaken, de zaak te zwaar had voorgesteld. Ik nam de affaire weder over en liet mijn vrouw en de kleinste kinderen – drie jongens bleven in Holland – terug komen. Behalve dat die reis heen en terug, en het verblijf in Holland een aardig sommetje heeft gekost, ben ik [5] er zonder schade afgekomen.

Nu nog een enkel woord over mijn kinderen, 10 stuks, vijf meisjes en vijf jongens, waarbij ik korthedshalve de stijl zal volgen van “een uitlegger in het panoptieum.”

Mijn oudste dochter Leontine is getrouwd met Enthoven, kapitein en Chef van de Mil[itaire] Opname, die over een paar maanden Majoor zal worden en met den laatsten verjaardag van de Koningin, Ridder is geworden van de Nassau-orde. Ze hebben drie kinderen die in Holland op school zijn en die ze in Mei gaan bezoeken.

Dan volgt mijn oudste zoon Marie – ongetrouwd – die Controleur 2de klasse is op de buitenbezittingen; deze is nu sedert eenige maanden in Zwitserland (Davos). Hij had een lichte ontsteking in de keel, waarvoor hij twee jaren verlof naar Europa bekwam en reeds nu genezen is. Na dezen volgt weder een dochter Anna genaamd, die getrouwd is met Bosman welke de betrekking bekleedt van Gewestelijk Secretaris in de Residentie Kadoe⁵ op <de> hoofdplaats Magelang; deze hebben twee kinderen.

Dan volgt mijn zoon Leo, een reus en prachtig gebouwde vent; deze is getrouwd, heeft een kind en is bij de administratie op een suikerfabriek.

Hierna komt Henri, ongetrouwd, laatstelijk Chef van het Post- en telegraafkantoor te Keboemen, thans overgeplaatst naar Tjiamis⁶ (Preanger Regentschappen).

Dan volgt mijn dochter Ida, een talentvolle violiste; deze is eenige maanden geleden getrouwd met Sollewijn Gelpke⁷, Controleur van Binn[enlands] Bestuur te Poerworedjo; zijn vader⁸ was Resident, later Inspecteur van Cultures.

[6] Nog volgt een zoon Daniël, die in het 3de jaar H[ogere] B[urger] school te Semarang is, goed leert en met der tijd ook wel de ambtenaarswereld zal binnen stevenen.

Eindelijk nog een zoon Charles die 18 jaar is en nu is aangesteld tot machinist leerling, zoodat we van de 10 kinderen nog twee meisjes thuis hebben; een van 14 en een van 16 jaar.

Zooals ge ziet, vriend v[an] Haersolte, heb ik van de opvoeding die ik mijn kroost gaf, schitterende resultaten gekregen; resultaten die mij zelf verbazen en de stoutste wenschen te boven gaan. Ik kan er bijvoegen dat alle kinderen, ook mijn schoonzonen, degelijke en nobele karakters hebben, en mij nimmer

⁴ Oenarang, ook Ungaran genoemd.

⁵ Kadoe. De residentie Kedoe.

⁶ Tjiamis. Tjimahi is de oude naam voor de stad Cimahi in West-Java.

⁷ Johan Herman Frederik Sollewijn Gelpke (1840-1890) of diens broer Johan Pieter Lodewijk Sollewijn Gelpke (1841-1917).

⁸ Adriaan Ahlhart Sollewijn Gelpke (1775-1835).

door woord of daad tot ontevredenheid hebben gestemd, een geluk dat met geen pen te brschrijven is.

Tenslotte nog dit – later meer – dat ik sedert vier jaren de zaken heb opgedoekt uitgenomen het hotel, waarmede alleen mijn vrouw zich bezighoudt; ik verdrijf den tijd met lezen en mijn herinneringen uit de muzikwereld en het militaire leven op 't papier te zetten, die nu en dan in dagbladen en tijdschriften worden opgenomen.

Zoo leef ik kalm voort hoewel “Majoor Hein” zich nu en dan wat veel met mij bemoeit, zich niet ontziet beslag te leggen op mijn geheugen en mij lichaamsdeelen ontnemt, waaronder kiezen en tanden, die ik nog gaarne wat behouden had. Enfin, geen klachten! Ik ben nog zeer gezond en opgeruimd en als men den leeftijd van 69 jaren bereikt heeft, mag men zijn eischen niet meer te hoog stellen.

Ziedaar een épistel uit welker lengte gij kunt [7] rekenen hoeveel genoeg en hoeveel belangstelling mij uw brief bezorgd heeft, en dat ik nieuwsgierig ben naar nadere berichten omtrent u zelf, zal wel geen verzekering behoeven. Mij daarmede vleiende eindig ik met een hartelijken handdruk

Hoogachtend en vriendschappelijk

t[out] a v[ous]

L. van Laar

Poerworedjo 6 Januari 1896.

In navolging der dames plaats ik nog een postscriptum, primo, om U te verzoeken niet te veel op stijl en taalfouten te letten; ik wilde u binnen 24 uren antwoord zenden en heb dus nauwgezetheid op zijde moeten laten.

Secundo, wijl ik na 't eindigen dezes op het denkbeeld kwam u de portretten van mijne vrouw en mij te zenden. Ze zijn niet fraai bewerkt maar kortelings gemaakt, zoodat ze vrij wel een denkbeeld kunnen geven hoe we er heden uitzien.

Tertio, de belofte bevattende u met de volgende mail toetezenden: een gedicht in Zwolsch-dialect; een nieuwjaarswensch die ik gemaakt heb in 1877 aan boord van de Prins Hendrik. Ik heb dat ding toenmaals aangeboden bij den boekhandelaar Tijn of Thijn te Zwolle, die mij na lezing den vaderlijken raad gaf het ding in portefeuille te houden; de Zwollenaars zouden er razend om worden, meende hij, om de schimptaal (Sic!) en zijn clienteele! Nu tegen zulke verstan[8]dige taal was ik niet opgewassen en 't ding bleef ongedrukt, zoodat het niemand gedrukt of in druk heeft gebracht.

Nog zal ik er een mopje bijvoegen getiteld:

Wanhopige Triene.

Laat dit in Godsnaam niet onder de oogen komen van Tijn, de man zou uit zijn dwangbuis springen van verontwaardiging over zooveel onzin.

adieu!

Nieuwjaarswens⁹

Nieuwjaarswens
door L. van Laar (1877)
(Zwolsch dialect)

1.
De eerste dag van Januarie,
Dâet bi w' sints tieden al gewend -
Dan is 't nieuwjâor veur ieder Christen,
Gien Heiden kan ons dâet betwisten,
Al is 't ook nog zoo'n knappe vent!
2.
Wat gef het op zoo'n dag 'n drukte,
Wat geet het er soms biester toe!
't Krioelt in stêgen en in strâoten,
Van boeren, burgers en soldâoten,
Dâe j' duuz'lig wordt van al 't gedoe!
3.
Het kriegelt somtieds deur mekâere,
Dâer j'an 'n mierenhoop geleuft!
Hiër zwiert 'n trêssien olde vrouwen,
Dâor gunter zie ie boeren sjauwen,
Met langhe piepen in het heufd.
4.
De bêdelaars bint niet te tellen,
Je kûnt ze van ow lief niet slâon!
Zie wensien ieder: "heil en zêgen,"
Maar, heb ze niks van oe ekrêgen,
dan meug ie "nâo de wêarlich gâon!"
5.
Je gêaft al licht an elk wat centen,
Um dâet het de gewoonte is;
Maar as ie denkt - in goed vertrouwen -
" 't Is veur hun kinders en de vrouwen,"
Dan heb ie 't duuvekâeters mis!
6.
Kiekt maar ies in de achterbuurten,
En gêaft ies op de kroegen acht!
Dâor bint de luu met heele troepen,
An 't vluuken en janever zoepen,
Van 's margens vròg tut in de nacht.
7.
De boeren blieven ook niet achter,
Die loopen alle strâoten plat!
Hun wâorlek zoer verdiende centen,
Verdoen ze in de logementen,
As of het geld gien weerde had.

⁹ Deels gepubliceerd in het *Zwols Historisch Tijdschrift*, 24 (2007), nr. 4, p.156-161: M. Hansen, 'Gedichten in het Zwolse dialect door Leonard van Laar'.

8.

De deerens bint gien zier verlègen,
 En fladderen meâ deur wêar en wind!
 Ze denken um gien huus of delle,
 Maar zoegen an de piepestelle
 Tut dâet ze glad beteuterd bint! *

[voetnoot*:] Wanneer de boeren kermis- of nieuwjaar vieren, tracteert de vrijer zijn meisje op genever met stroop; in stede van een lepeltje, wordt gebruik gemaakt van een pijpesteel. Om beurten zuigen de vrijer en vrijster daaraan tot het glas ledig is.

9.

Ze gèven um gien snee of règen;
 Al is 't an 't vriezen dâet het knapt,
 Toch gâon ze - zonder zich te schâemen -
 Pebliek veur opgeschèuven râemen,
 Hun vrijers kussen dâet het klapt!

10.

Janever is 'n kwâoje duuvel,
 Dâet dûrf ik zeggen want, 't is wâor!
 De olden kûnnen het vertellen,
 Dâet voesel en de piepestellen
 Niet deugen, zelfs op 't nieuwejâor.

11.

De burgerlui, veural de mind'ren,
 Geleuft mie, 'k weet er alles van!
 Die kleeden zich in duure spullen,
 Maar, um de mâege eerst te vullen,
 O, nee! Dâor *denken* ze niet an!

12.

Ze lieken wel op modepoppen,
 En koopen alles tut gerief;
 Ze loopen rond schier as bezèten,
 Maar g'leuft mie, wat de meesten èten,
 Hef vaeke weinig um het lief.

13.

Ik zal er mie niet kwaod um mâeken,
 Want elk mut weten wat ie dût.
 Gâot maar oew gang! Ik mag 't wel lieden
 Maar, klâegt dan niet van "duure tieden"
 En dâet ie ow bekrimpen mùt.

14.

Het beste wat ie doet is "zwiegen!"
 Want, wie zien achterwerk verbrandt,
 Die mut - 't is duud'lek te verklâoren -
 Dan ook maar zitten op de blâoren,
 Tut straffe veur zien onverstand.

15.

De riekelui en de personen,
 Die grâeg as rieke stâon bekend;
 Die gâon nooit uut um "heil te wensen"
 Want bûrgerluu en domme mensen,
 Die binnen dâet alleen gewend.

16.

Lâot oe de schien maar niet verblinden,
 Hun weelderig lèven is soms bluf!
 Ik râod oe, bie de meeste rieken,
 Niet achter 't goldenscherp te kieken,
 Want dêor is 't meestal vinnig duf!

17.

Ik zal er niks meer van vertellen,
 Um dêet ie 't toch misschien niet g'leuft;
 Maar *dit* men j'talv maar nooit vergèten:
 "Gâo ie met rieken kersen èten,
 Dan krie j'de pitten nâo oew heufd!"

18.

De domené 's gâon s'margens prèken,
 En bidden: dêet ons God vergunt
 Dâe w' eenmâol zâolig worden meugen;
 Maar g'leuft mie dêet ze zich verheugen,
 Wanneer ze "amen" zeggen kunt.

19.

't Is zeker dêet ie in hun lessen,
 'n Schat van troost en wiesheid vindt;
 Maar, wat ik èven op mut merken
 Is: dêet hun woorden en hun werken,
 Soms wel ies wat verschillend bint.

20.

De Olderlingen en Diâeken,
 Bint welberèkend veur hun vak;
 Maar as ik goed heb toe ekèken,
 Dan gâon ze wel es onder 't prêaken,
 'n Duttien doen op hun gemak.

21.

En is de kerkdienst òf eloop, en
 Dan zie j' ze kalm nâo huus toe gâon;
 Je lêast dan klâor op de gezichten,
 Dêet hun de prêake hef mènugen stichten,
 Al hebben ze ook gien woord verstâon.

22.

Maar wie ik hier niet mag vergèten,
 Dêet bint de dokters; jâo gewis!
 Een ieder weet dêet deze heeren,
 Onòfgebrèuken prakkezeeren:
 Wâor 't meeste geld te hâelen is.

23.

Nee, lâot ik hun niet valsch betichten;
 Wat gèven dokters um gewin?
 Ze willen in dêet slik niet weulen,
 Maar ... "eem oe an de pols te veulen"
 Dêor bint ze wêagaars handig in!

24.

Ze weten râod veur alle kwâolen,
 Al râek ie ow memorie kwiet,
 Dan mut oe dêet gien angst verwekken
 Want: "as ze oe 'n kaeze trekken"
 Dan heugt oe dêet 'n heele tied!

25.

Ze mutten - 'k heb het heuren zeggen
 En 't is verduld de piene weerdt! -
 Ze mutten lomp verstandig wèzen,
 En op de tonghe kunnen lèzen,
 Wat of oe in de bek mankeert.

26.

Maar râeken ze met oe verlègen,
 Wordt dan maar deksels gauw gezond!
 Want anders gâon die wieze heeren
 Nog èven 't mes op oe probeeren
 En dan bi j' schielik in de grond!

27.

Dan heb ie nog de Apethekar,
 Dâe 's 'n geboren "Latinist!"
 Die moet van heel goedkoope zâeken,
 'n *Extra* dunne drank te mâeken,
 En dâe 's 'n groote kunst, dâet is 't!

28.

Ik râod oe, kiekt ies èven binnen,
 Nâo al de flessen die er stâon;
 Of loert maar èven duur de râemen
 Nâo al die Koeterwâelse nâemen,
 Dan zal oe 't heufd wel soezen gâon.

29.

Ziet maar ies hier! dâor stâon twee flessen,
 Met golden letters: ieselek fien!
 Je kunt: "*aqua frigida*" lèzen
 Wat kan: "*acetum vini*" wèzen?
 Wel, niks as: "wâeter en azien!"

30.

Hier lêas ie ook nog: "*Sal marinus*"
Extractum liquivitiæ"
 Dâe's: "zolt en drup" nou za'k maar zwiegen,
 De duuvel zol ie binnen kriegen,
 As ik nog verder uutleg dee!

31.

De kruudeniers bint brâeve mensen,
 En doen zich meestal deftig veur;
 Maar wat ze somtieds uut gâon richten
 Met mâoten, schâolen en gewichten,
 Dâet mag de sâotan weten, heur!

32.

Je kunt ze anders wel vertrouwen,
 Mits dâe j' ze op de vingers zeet;
 Ze doen, tut schâe van de gebruuker,
 Soms wel ies kriet of mêal in suuker,
 Maar dâe's gewoonte, anders neet.

33.

De bâekkers, 'k most er maar van zwiegen!
 Want 't is 'n schande sakkerloot!
 Die gâon de pâolen glad te buuten:
 Ze bakken zand in de beschuuten,
 En zèmels in het roggenbrood!

34.
 Dan heb ie nog de stuuvers stoete,
 't Is, g'leuft mie, zunde veur dêet brood
 Ow lieve centen uut te gèven!
 Het blif oe an de tanden klèven,
 Met kloeten as 'n voeste groot.

35.
 En gêaf ie acht op al het and're,
 Dan vâelt er wat te zeggen, heur!
 Het krintebrood, van buuten prachtig,
 Dâet is van binnen hol, verachtig!
 Ze jâegen dâor hun wieven deur!

36.
 Gâot bie de winkeliers ies kieken;
 't Is alles vol van pracht en zwier.
 Ligt neet van: "duure boel" te mâelen,
 Die weelde mutten wi j' betâelen:
 Ze bint niet wel veur ons plezier.

37.
 De snieders, 'k hoef het niet te zeggen,
 Die binnen ons tut groot gerief.
 Maar, al "die oogen van de scheere"
 ti dâor an denkt, och, lieve heere!
 Dan krie j' de koorse op het lief.

38.
 Van alles kùnt die luu gebruuken,
 't Is ziede, everlist of grein.
 Ik gaf ies zeuven ellen lâecken,
 Um dâor 'n vessien van te mâeken,
 En toe ik 't kreeg, was 't nog te klein.

39.
 Ze lâoten alles duur betâelen,
 As of ie 't geld op strâote vindt!
 Je kriegt veur niks gien drèutien gâoren,
 En dèurum dūrf ik best verklâoren:
 Dâet snieders, groote snieders bint!

40.
 De schêarders dêet bint andere mensen,
 Dâet is 'n vùlkien wat ons liekt!
 Gâot maar ies èven binnen wippen,
 Ze zùllen oe de hâoren knippen
 En schêaren, dâe j' er scheel van kiekt!

41.
 En wil wat biezonders weten
 Van oost of west, van noord of zuud?
 Dâet kùn ie bie de schêaders heuren;
 Jâo, alles wat nog *mut* gebeuren,
 Dâet weten ze 'n jâor veuruut!

42.
 Maar wat die luu oe ook vertellen,
 Ik râod oe an, vertrouwt ze neet!
 Ze liegen as de avecâoten,
 En gleuft mie, dôet ze onder 't prâoten,
 Oe dâonig "in de nekke zeet![""]

43.

Dan volgen nog de avecâoten,
 Die “Meester” veur hun nâeme schrief.
 Ze doen ook meesterlike dâoden,
 Mar ’t beste wat ik oe kan râoden
 Is: dâe j’ ze uut de knùkkels blieft.

44.

Gâot met ow dolle kop niet pleiten,
 Ik zeg oe, dâe j’ gien bâete vindt!
 En hebben ze oe iens te pakken,
 Je komt niet lùs veur dâet ow zakken,
 Nog platter as ’n scholle bint.

45.

Now mut ik nog de meiden roemen,
 Want die bint nederig en getrouw.
 Ze kùnt zich in hun stand wel schikken,
 En drâegen kleeden, lint en strikken,
 Nog mooier somtieds as mevrouw.

46.

En bin ie òverkropt met drukte,
 Lâot haarluu dan gerust begâon!
 Je hebt gien boe of bâe te sprêken,
 - Ai zelf ow handen uut wilt stêken -
 Is alles in ’n wip edâon.

47.

Maar, wâogt het neet te kommedeeren!
 Dâe’s ongepast en lieve tied!
 Dan bint ze kwâod as wilde dieren,
 En stâon te rôozen en te tieren,
 Met beide handen in de zied.

48.

Maar wil ie goeie vrinden blieven?
 Dan za’k oe zeggen hoe dâet kan:
 Dan meu j’ gestâeg ow drift vermiede,
 Ze in ow wâegen loten rieden,
 Want, dâet mankeert er ook nog an!

49.

Van de mevrouwen za’k niet sprêken,
 Want die bint allegâer volmâekt!
 Ze bint niet schriel, niet wispeltuurig,
 Niet treiterachtig, niet balstuurig,
 Niet snibbig, zelfs neet lichtgerâekt.

50.

Nooit bint ze norsch of ontevrêden,
 Maar altied vroolek gehumeurd!
 En um op knechten te gâon vitten,
 Of meiden “op de kop te zitten”
 O, nee! Dâet is nog nooit gebeurd!

51.

Nou jâo, ’t is wâor! Op enkele tieden
 Gerâeken ze ook wel “in vuur”
 En stâon te schimpen of te schelden,
 Maar dâet gebeurd gelukkig zelden,
 Soms nog gien viefmâol in ’n uur!

52.

Ik zal het hier bie lâoten blieven,
 Want as ik zoo maar deur wol gâon,
 Dan kan ik licht van de gebrêken
 Van al mien mèdemensen sprêken,
 En eigen fouten òverslâon.

53.

'k Zal dus mien prêuties noe maar stâeken,
 De mensen binnen neet zoo slecht!
 Ik kan het oe gerust bezwèren,
 Ik dee het um "de gek te schêaren"
 'k Heb alles "met de grap" ezegd!

54.

't Veurnâemste he'k dâor deur vergèten,
 - Wat of 'n mense dwâelen kan! -
 Ik was van plan de Zwolsemensen,
 'n Hartelek nieuwjaar te wensen
 En, dâor begin ik noe ook an.

55.

Ik wensch oe toe, dâet alle nachten,
 De slâop oe 't heufd en 't lief versterk';
 En dâet ie het geluk mêugt smâeken,
Dâet God oe s'morgens bie 't ontwâeken,
*In welstand òverende werkt. **

[voetnoot *:] De beide onderstreepte regels bevatten de stereotype
 nieuwjaarswensch van "Eureman (Hendrik) de Klunder" een oud
 Zwolsche type.

56.

Ik wensch oe nog van ganscher harte,
 Gods zègen in de hoogste grâod!
 Dâet al ow zâeken wierig bleuiën
 Ow kinders uut de kloeten greuiën,
 Tut brâeve bûrgers van den Stâot!

57.

Ik wensch oe alle met mekâre,
 'n Allerprettigste nieuwjâor!
 Ik hoope[?] dâet oe God zal gèven,
 'n Lang en 'n gelukkig lèven
 En dâormêa is mien vers dan klâor.

Wanhopige Triene

Wanhopige Triene

1.

Nee, 'k gêaf het op, ik gêaf het op!
 Zoô kan 'k niet langher lèven!
 'k Bin van dêet dienen in de stad,
 Zoodâonig tut de kèle zat
 Dâe 'k gien geluud kan gèven.

2.

Ik gêaf het op! Ik leer ze nooit
 Die fiene stadsmenieren;
 Ik doe ze nâo op ieder uur,
 Maar 't wil niet lukken op den duur,
 Deur stroefheid in de spieren.

3.

Mien voeten, die nâo binnen stâon,
 Die drei ik soms nâo buuten
 Zoo ver ik kan; maar tut mien schrik,
 Krieg ik dan ieder oogenblik,
 De kramp in beide kuuten.

4.

En dan mien armen, groote grut!
 Dâor most ik maar van zwiegen;
 Die blieven altied krom en stief,
 Ze stâon 'n vâedem van mien lief
 En bint niet recht te kriegien.

5.

Het stramme in mien bôvenlief,
 Kan 'k ook niet smeug mâeken,
 'k Probeer het dâegeleks honderd mâol,
 En stâo te dreiën as 'n âol,
 Tut mie de ribben krâeken!

6.

Maar wie mie 't meest baloorig mâekt,
 En toch niet kan ontwieken?
 Dâet bint de meiden en de knechts,
 Die mie gestâodig links en rechts
 Van kop tut teen bekieken.

7.

Ik zie dan dêet ze met mekâer,
 Gedurig bekken trekken;
 En of ik loope, zit of stâo,
 Ze doen mie al den duuvel nâo,
 En giebelen dan as gekken!

8.

Soms, as ze met mie bèzig bint,
 Dan jèuken mie de voesten;
 Ik bin dan vâeke glad van stuur,
 Veural as ze dan op den duur
 Van 't lachen stâon te proesten.

9.
 Mien klêeren hebben zelfs gien rust,
 Ook dêorop gân ze vitten;
 Ze zeggen: dêet mien rok en jak
 Mie as 'n olde tûrefzak
 Um lief en lèden zitten.
10.
 'k Heb dêorum van dêet boerenspul,
 'n Zûndagskleed doen mâeken,
 En 't hef, al is 't maar van katoen,
 Nou zoo'n ellendig mooi versoen,
 Um ôverstuur te râeken!
11.
 Maar, um het an te kriegen, nou!
 - Ik zeg het zonder liegen -
 Dêor is wat tied mêa henegân!
 En 'k heb 'n halve dag verdân,
 Um het wêer uut te kriegen.
12.
 Toen ik de allereerste keer,
 Het kleed an 't lief wol schikken,
 Toe hing van achter alles slap,
 En veur zat het zóó biester krap,
 Dêe 'k wâorlek dacht te stikken!
13.
 Dêet ik 't verkeerd had anêdân,
 Begreep ik niet zoo vlugge;
 Maar deur de spiegel wier ik kloek,
 Het achterwerk zat op de boek,
 Het veurwerk op de rugge!
14.
 Gelukkig dêet gien mense zag,
 Hoe of ik stond te blâozen!
 Want, as ze maar an kop of teen,
 Wat anders as gewoon'lek zeen,
 Dan gân ze voort an 't râozen!
15.
 Tut zelfs mien schoenen, jân ziedân!
 Die blieven er neet buuten;
 'n Deel van al die schreeuwers vindt:
 Dêet het precies "striekiezers" bint;
 De anderen neumen 't: "schuuten."
16.
 Al gân ik somtieds buuten 't huus,
 Toch kan 'k ze niet ontsnappen!
 Ze schreeuwen mie dan achternân:
 Dêet ik op 'n paar pooten stân,
 Geschikt um "tûrf te trappen!"
17.
 Jân! buuten geet het krek zoo toe,
 As binnen in de kêuken;
 Ze schreeuwen: kiek! die onbenul,
 Is uut het wildebeestenspul
 Van Blâenes, lûs ebrêuken!

18.

En as de jonghes uut de stad,
Mie in de gâeten krieges,
Dan gâon ze zingen allegâar,
En smieten mie gedurig maar,
Met verse peerdeviegen!

19.

Nee, 'k gâaf het op, ik gâaf het op!
't Wordt tied um uut te kniepen;
Dâet is, geleuf ik, 't wieste toch,
'k Zal anders op het lâetste nog,
Mie an de luu vergriepen!

20.

'k Zal maar wêer nâo de koeien gâon,
En nâo mien beste Stêven;
Ik heur de arme dieren al,
Van bli'jschap bulken in de stal,
As ik ze voer kòm gèven.

21.

De schâopen en de varkens en
De meister en de boeren;
Jâo! 'k zie al 't vee al veur mie stâon,
Wat zullen ze an 't blâeren gâon!
En mie verstomd beloeren.

22.

Ik gâo nâo huus, al most ik op
Mien bloote knieën kroepen;
As ik hier blieve - 'k weet het krek! -
Dan wordt ik zeker stâepel gek,
En gâo mie nog verzoepen.

Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 9 februari 1896

concept

copie

Arnhem 9 febr[uari 18]96.

Amice,

Hoe zal ik beginnen? ik beschik over zoo'n slechte pen en over zoo weinig geduld tot rustig schrijven. Ga dus niet te kritisch te werk met wat ik u aanbied; sedert eergisteren morgen toen uw brief me zoo gelukkig maakte als een jood zou geweest zijn als hij na 40 jaar omzwerven 't beloofde land onder de voeten had gekregen, ben ik steeds in gedachten met u bezig geweest. Ge denkt misschien "de vent overdrijft of 't is al een heel stomme onpractische lummel, want ik heb me niet verstoep en dan had hij me wel eerder uit kunnen vinden".

Noch 't een noch 't ander is geheel waar; zooals u uit hetgeen volgt zal blijken.

Toen gij een poosje uit Zwolle vertrokken waart [2] was in [18]56 of in [18]57; informeerde ik gedurig op mijn jongensmanier b.v. bij <de Pinken> den op jeugdigen leeftijd zwak en neurasthenisch overleden Willem Hempenius, of bij Vos den zoon van den loodgieter, die zoo bluffen kon maar steeds zonder resultaat, niemand wist iets van u. En ik was te onbenullig om naar uw goede moeder, die toen nog leefde te gaan.

Eerst had ik nog les van Thies maar die werd zoo stuntelig dat de viool er aan werd gegeven.

{dat hij sp.achtig alleen moest creperen}

Van 1858 – 1863 was ik op een destijds vermaarde kostschool Noorthey tusschen Voorschoten en Voorburg; hier vatte ik direct de viool weer op en kon mijn muzikmeester op den door u gelegden grond voortbouwen en speelde ik dapper in 't orkestje 3e, 2e, 1e viool mede.

Van 1863 – 1868 was ik student te Leiden en hoe? vraag 't mijn tydgenooten, ik dronk meer dan ik werkte en had een lol, deed aan alles mee, was kroegkommissaris, senaatslid enz. zoodat ik in jeugdige overdrijving, toen mijn studententijd op 't laatste liep meermalen hoorbaar (maar niet dat mijn brave vader 't hoorde) de verzuchting slaakte, ik wou dat ik op 't eind [3] van mijn promotiepartij een beroerte kreeg. Als ik me niet met vacaties te Zwolle op mijn kamer had opgesloten, en hard gewerkt (pruttelig en ongenietbaar voor mijn omgeving) in de pauzen waarvan ik in den warmen zomer soms in Adamskostuum viool speelde dan was ik nooit meester in de rechten geworden, 't geen me trouwens nu geen zier meer zou kunnen schelen, want het M[eeste]r wekt vermoeden van conservatisme en ik ben een "rooie" en ik wil liefst zoo min mogelijk anders schijnen dan ik ben.

Van Mei [18]68 – Dec[ember 18] 69, was ik te Zwolle, advocaat, heerschop met 't kummechien, en lid van de vereeniging "tot Heil des Volks" God beter me!

Nog iets over 't slot van mijn studentenleven of beter nog iets ter kenschetsing van mijn richting en van mijn verhouding tot mijn vader.¹⁰ Deze, conservatief door de omstandigheden enz. (hy was oud zeeofficier, 1845 – [18]49 lid v[an] de 2^e kamer, burgemeester van Zw[oller]kerspel enz. en had volgens *U* een zeer musikaal gehoor, ik begreep u niet best toen Ge me dat verteldet en antwoordde "maar pa is doof") was een Edelman en had zich tegenover mij in mijn studententijd altijd op zulk een verstandige [4] strenge en toch vertrouwen inboezemende manier behandeld dat al de gepromoveerde vaders van mijn klubgenooten er een 'puntien an kondt zoegen'.

Toen ik de stellingen voor mijn doktersgraad bij mekaer zocht, zei ik hem dat ik wilde verdedigen: "Erfelijke adel behoort in ons tegenwoordig staats recht niet thuis". Mijn vader zei dat 't hem speet dat ik er zoo overdacht, en dat ik mij dan daarnaar maar moest gedragen maar dat hij zoo'n geuz-stelling zou betreuren. En ik schrapte de stelling maar denk er nog precies zee over. Pas gepromoveerd kocht mijn vader een stuk land om mij "kiezer" te maken; hij wist dat toen ter tijds mijn stem de zijne steeds zou neutraliseeren en hij stelde belang in 't kiezerswerk; was dat niet <echt> liberaal; 't heeft nu voor mijn vader, met wien ik niettegenstaande ons verschil van [5] gevoelens op goeden voet bleef, altijd gespeten dat de vorm mijner denkebeelden zoo van de zijne afweek. –

Ik had een hekel aan Zwolle, solliciteerde voor een rechterlijke betrekking, had kruiwagens en den *naam*

¹⁰ Johan Christiaan van Haersolte tot Haerst (1809-1881).

van geen ezel te zijn en reeds in Dec[ember 18]69 werd ik benoemd tot griffier v[an] 't kantongerecht te Edam. Van [18]70 – Maart [18]72, aldaar ingeburgerd, gemeenteraadslid enz. enz.

Hier bereikte ik op muziekaal gebied mijn glanspunt doordat ik solo op een concert speelde zoo dat Geertje Pauw een lieve blondine die al meer dan 20 jaar dood is, zei “ze had niet gedacht dat die griffier zoo veel gevoel had”, (maar haar gehoor was niet zoo best als van den ouden heer).

Van [18]72 – M[aa]rt 1874 1. griffier rechtbank Amsterdam.

In November 1872 trouwde ik te Zwolle met een rijk 20 jarig nichtje (7e graad) de Vos van Steenwijk.¹¹

Ik was erg verliefd toen, niet alleen op 't geld dat zweer ik, zoo'n ezel was ik nooit, 4 weken voor mijn engagement zei ik nog dat ik nooit zou trouwen want dat ik te veel complimenten had.

En mijn vrouw heeft zich in de loop der jaeren naar mate ik rooder werd, tot een echte bourgeoisie ontpopt die op de dubbeltjes <past>! 't Is een goede huishoudster, die mij braaf [5] onder de pantoffel heeft {een soms tobrend prozamensch <dus>}, en mij {den vaak knorrige idealist} niet begrijpt. Ze vraagt in de 1^e plaats naar wat “men” daarna wat het geweten zegt, zooals de meesten in onze geldzakwereld en ik draai 't om, al ben ik ook ijdel en niet ongevoelig voor lof of blaam.

26 Sept[ember] 1873 Mijn 1e zoon¹² geboren; nu stud[ent] te Delft voor ingenieur; met hem heb ik vreeslijk veel verdriet gehad; erger dan dood; later vertel ik dat misschien nog wel eens.

Maart 1874 benoemd tot rechter in Sneek “wat een Carrière, pas 29 jaar”, riepen de menschen.

Ook daar werd ik weer gemeenteraadslid enz. en als je Henry Havards ‘Les frontières menacées’¹³ gelezen hebt dan zou je mijn geflatteerd portret uit dien tijd hebben gevonden. Ik speelde 1e viool in 't orkest onder leiding van Edzard <Greven>.

[6] In April 1875 werd mijn eenige dochter¹⁴ geboren; ze is bij ons thuis en wordt door velen geroemd.

In Maart 1876 werd ik rechter te Zwolle – Juni 1884, 't geen mijn vader die nog altijd in de Koestraat woonde veel genoegen deed, mijn moeder¹⁵ was in [18]74 gestorven. In deze periode richtte ik mede op de Zwolsche orkestvereniging, waarbij de brave Jan Thiebout die ge u nog wel herinneren zult en die een Zwollenaar, die hem niet lustte Jan Stel an noemde; directeur werd; ik streek naast Oppenheimer, die uien verkocht en valsch speelde. Af en toe had ik ook wel over u gesproken met laatstgenoemde die wel eens mijn griffier was en nu procureur was.

[7] Een goeden dag vertelde hij me gehoord te hebben dat gij nog leeftet en het goed maakte en in 't land waart en te Zutfen woondet. Ik had een beste “20 jarige” vriend van Tets te Zutfen wonen (+1884); onmiddelijk schreef ik dien een dringend schrijven om u op te sporen want ik moest u zien. Hij wachtte een paar weken en ik zond hem een rappel, waarop ik bericht kreeg met eenige excuses dat er wel een zekere van Laar uit de Oost een poosje in Zutfen had gewoond maar die was weer vertrokken en de commissaris van politie (Schroevens) kon niet te weten komen waarheen of wat zijn adres was. Woedend schreef ik een teleurgesteld briefje aan Tets, dat helaas zoo was ingekleed dat het een poos verkoeling tusschen ons bracht.

[9] Ik werd in dien tijd ook weer te Zwolle lid van den gemeenteraad, maar liep er na een poos baloorig uit, ik kon den ouderwetschen knoeiboel niet zetten, en deed mij zelf meer *kwaad* dan ik voor 't algemeen belang *nut* deed; ik had in “het Nut” een verwoeden strijd met den aartsknoeier D^s Koom¹⁶, dien ik op zijn ouden dag versloeg; ook was ik lid van 't comité voor algemeen stemrecht o.a. met Domela Nieuwenhuis¹⁷, den

¹¹ Hermanna Elisabeth de Vos van Steenwijk (1852-1920). Dochter van Jan Willem Jacobus de Vos van Steenwijk en van Isabella Catharina Johanna van Eysinga. De familierelatie verliep via Willems moeder: Geertruid Agnes de Vos van Steenwijk.

¹² Johan Christiaan van Haersolte (1873-1932).

¹³ Het boek van de Franse cultuur-historicus en journalist Henry Havard (1838-1921) *La Hollande pittoresque: Les frontières menacées. Voyage dans les provinces de Frise, Groningue, Drenthe, Overijssel, Gueldre et Limbourg* werd in 1876 in twee delen te Parijs uitgegeven.

¹⁴ Johanna Isabella Catharina van Haersolte (1875-1931).

¹⁵ Geertruid Agnes de Vos van Steenwijk (1813-1874).

¹⁶ De dominee is niet getraceerd.

¹⁷ Ferdinand Domela Nieuwenhuis (1846-1919). Nederlands politicus en sociaal-anarchist. Hij streed tegen maatschappelijk onrecht.

ouden Gerhard¹⁸, Prof Pekelharing¹⁹, Veegens²⁰ en eenige andere ultra progressisten uit dien tijd. In het prachtige destijds door mij aan 't Weezenland bewoonde huis, schuin tegenover de Polkabrug²¹, werden mij 2 zoons geboren. De oudste dier ²² is nu in zyn 3^e jaar adelborst; een stevige klant die best oppast en als hij over een paar jaar naar de Oost mocht gaan, zal ik zien hem naar Poerworedjo te dirigeren. De ander²³ is een 16 jarig [10] gymnasiast. Mijn vrouw begon hoe langer hoe meer aan malaria te sukkelen en scheen niet tegen de Zwolsche lucht te kunnen. Toen mijn vader in 1881 gestorven was besloten we naar Arnhem te verhuizen; ik hield mijn betrekking nog 2 jaar aan met het oog op een hier bestaande vacature doch niettegenstaande ik mijn ambtelijke plicht met veel ijver waarnam mislukte dat vermoedelijk ten gevolge van mijn kleur en ik nam in [18]84 mijn ontslag.

Van [18]84 – [18]93 advocaat en procureur van voren af aan begonnen hielp ik veel mensen, duitendief was ik nooit maar leerde vooral veel en deed menschenkennis op meer dan een rechter doet en werkte mij in maatschappelijke studies. [11] Ik werd langzamerhand een overtuigd landnationalist niettegenstaande ik grootgrondeigenaar ben en tegenwoordig nog f 10.000 's jaars uit arm Friesland trek, zonder er voor te werken.

Ik bewerkte in dien tijd eens een brief aan den Paus van Fluruheim²⁴; als gij hem leest heelemaal ben ik een boon.

In [18]87 kreeg ik nog een jongen²⁵; ik heb dus totaal 4 jongens en een meisje; ze hebben allen een helder verstand, vooral wiskunstige koppen maar of zij, behalve den adelborst daar ben ik gerust op, niet aan eng egoïsme zullen laboreeren dat geve God.

In Febr[uari] 1893 werd ik op herhaald aandringen mijner vrouw weer lid der rechtbank – nu hier. Maar die betrekking valt me, met de inzichten die ik kreeg en die zooveel afwijken van de meeste mijner standgenooten [12] zeer zwaar. De zoo vaak geuite beschuldiging van klassejustitie is m[ijn] i[n]ziens zoo in waar; niet dat den meeste collega's niet meenen eerlijk en rechtvaardig te zijn maar zij begrijpen geen steek van den strijd onzer dagen of als ze er een flauw idee van hebben staan ze met volle wapenrusting aan de zijde der bevoorrechte rentetrekken en kapitalisten die leven ten koste van de groote meerderheid die werkt of wil werken met hoofd of hand.

Misschien heb ik u verveeld door zoo de klemtoon te laten vallen op mijn ideeën, maar ik kan 't niet helpen; anders kon ik u geen idee geven van mijn persoon die ge zult het kunnen begrijpen in toongevende kringen een slechten naam [13] heeft, want ik ben driftig van aard en niet eerezuchtig in den gewonen zin. Oneerlijk geloof ik niet dat iemand me noemt, al kan ik al te dikwijls met Paulus uitroepen wat ik wil doe ik niet en wat ik doe wil ik niet.²⁶

11/2/96

Bij dit zonderling en gebrekkig overzicht van mijn leven heb ik het Zondag gelaten. Ge kunt niet begrijpen, hoe innig blij ik met uw brief was en onder die blijdschap liep misschien ook wat ijdelheid dat ge nu u mijner nog herinnerdet.

Maar 't was vooral blijdschap omdat gij zooveel voorspoed hebt gekend, en de tegenspoed niet telt, een blijdschap gemengd met eerbied want verdienen hebt gij het; uw optimistische dankbare ziel die uit dien brief tot me spreekt, getuigt het ondanks u zelf. De zegen met uw kinderen ja die is groot en [is] het heerlijkst na een goed geweten wat den mensch overkomen kan.

¹⁸ Adriaan Henri Gerhard (1829-1886). Voorzitter van de Sociaal-Democratische Bond die onder leiding stond van Domela Nieuwenhuis.

¹⁹ Baltus Hendrik Pekelharing (1841-1922). Redacteur van de *Zutphensche Courant*, secretaris van het Comité ter bespreking der sociale kwestie en secretaris en voorzitter van het Comité voor Algemeen Stemrecht.

²⁰ Jacob Dirk Veegens (1845-1910). Politicus, secretaris van de enquêtecommissie arbeidsomstandigheden.

²¹ De voetbrug "de Polkabrug" kwam in 1855 in plaats van het Luttekeveer en werd in 1874 vervangen door een rijbrug (W.A. Elberts, *Historische wandelingen in en om Zwolle*, Zwolle 1890/1973, 38).

²² Jan Willem Jacobus van Haersolte (1877-1950).

²³ Albert van Haersolte (1879-1956).

²⁴ De brief aan 'den Paus van Fluruheim' is niet getraceerd.

²⁵ Frans Ernst van Haersolte (1887-1966).

²⁶ Nieuwe Testament, Romeinen 7: 19-25.

[14] Een voorrecht zou 't zijn als ik te eeniger tijd van uw kinderen of kleinkinderen mocht ontmoeten of hen met wat mogelijk is behulpzaam zijn in Holland, ik zou tot hen zeggen “wees gezegend *want ik heb uwen vader gekend*” die Max Havelaar's aanspraak a/d hoofden.²⁷

Geloof me ik ben geen looze praatjesmaker en woord houden staat boven aan in mijn geloofsartikelen en dat kunt gij weten, want by 't weggaan – voor 40 jaar vroegt ge: zul je me niet vergeten? en ik antwoordde “o neen” en barstte in tranen toen ge mijn kamer voor 't laatst verliet. Maar in alles of jegens allen ben ik niet zoo trouw al streef ik er naar; veelal ben ik een beroerd zwakke vent.

Om nu practisch te zyn zoudt ge uw zoon niet kunnen vragen om als hij over Holland van Davos naar Indië gaat, om Arnhem aante doen en {by} mij {aan leggen}[om mij] te bezoeken? het zou mij zoo veel genoeg [doen]. Ik ben gemachtigd door de vrouw, de logeerkamer zal wel vrij zijn en de controleur zou dan even als telephon tusschen ons dienst kunnen doen.

[15] Uw Zwolsche verzen hebben mij geduchtig geamuseerd; ze zijn echt geestig. <ik wil ze colporteren, wanneer hebt ge Trien gemaakt, men ziet ze beter misschien dan ge (toch niet uit contra beleefdheid) u verbeeld mij nog te zien.> Over Tijnl schrijf ik u misschien in 't vervolg wel eens.

Ik sluit hierbij een paar portretten en een versje, dat mijn sympathie heeft, het is van een Friesche werkmán die na zyn elfde jaar geen “onderwijs” meer kreeg. Ook zend ik als drukwerk bovengenoemden brief aan den “Paus”. Stelt gij belang in onze westersche toestanden dan zal ik gaarne nog wat andere en meer genietbare lectuur daarover zenden.

De portretten deden me ook zeer [veel] plezier; uw trekken herken ik nog volkomen hoezeer de tijd er 't merk op gedrukt heeft en dat het andere dat van uw vrouw geeft de goedhartigheid uwer levensgezellin best terug; toe bedank haar eens namens mij.

En nu eindig ik onvoldane met een verzoek, laat nog eens gauw weer wat van u hooren; *alles* van u interesseert me en gij doet er een goed werk mee want gij strooit er een onverwelkbare bloem mee op mijn pad, het pad van een medemens

Uw hoogachtenden vriend

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 28 mei 1896

Zeér geachte Heer Haersolte.

Schreef u mij op 6 Dec[ember 18]95 uw eersten brief, op 7 Maart [18]96 ontving ik reeds uw briefkaart waarop u mij de ontvangst meldde van mijn beide brieven; sneller kan 't al niet tenzij ons nog eens de vliegmaschine ten dienst komt.

Acht dagen later ontving ik den beloofden brief die, behalve de bladzijden schrift, de portretten inhield van uw papa, Mevrouw uw echtgenoot en van U en uw zoontje Ernst.

Wilt gij weten hoe wij te moede waren bij 't ontvangen van dit alles – ik zeg *wij* want mijne vrouw stelt, dank zij uw vriendschappelijken toon in uw brieven, bijna evenveel belang in U dan ik – welnu, stel u dan kinderen voor die s'ochtends bij 't ontwaken een schat van fraaie zaken vinden door S^t. Nicolaas gebracht, in ruil voor het gras in 't klompje of schoentje.

't Eerst vielen we op de portretten aan! Dat van uw papa is meesterlijk, 't is of ik hem levend voor mij zie; zóó, in die kalme maar aristocratische houding zat hij te luisteren naar de muziek op de zoogenaamde “heerenconcerten” in het oude Odéon. Zulk een heeren concert was een laatste repetitie voor orkest en solisten, waar alleen heeren kwamen en waar de Goudschepijpen zoodanig werden aangesproken, dat men de rook snijden kon. Acht dagen daarne had dan het concert plaats voor dames en heeren met hetzelfde programma.

²⁷ In het achtste hoofdstuk spreekt Havelaar in Rangkas-Betoeng de hoofden van de afdeling Lebak toe en nodigt hen uit te blijven overnachten.

U zegt in Uw brief dat ik eens tot u zeide: “uw papa heeft een goed muzikaalgehoor.” waarop u antwoordde: “papa is doof.”

U zult nu beter begrijpen dan toen, dat zooiets geheel [2] vereenigbaar is. Immers een doove kan een zuiver muzikaal gehoor hebben, daarentegen kunnen anderen, die op groote afstand geluiden waarnemen geheel van muzikaalgehoor verstoken zijn. Ik heb te Batavia een pianostemmer gekend die zóó doof was, dat hij den knal van ’t kanon niet hoorde dat in zijn nabijheid werd afgevuurd; toch stemde niemand zoo zuiver als hij. Hij gebruikte als geleider een steenen pijp, legde den kop er van op de piano, en hield het uiteinde der steel in den mond.

En nu iets van uw portret. Wil ik eerlijk zijn dan moet ik zeggen dat ik er aanvankelijk niets in terug vond wat mij herinnerde aan den tienjarigen Willem; in het portret van uw zoontje – waarover straks meer – vond ik veeleer uw beeld uit dien tijd terug.

Die enorme knevel, die bril, dat hoog voorhoofd, die ernstige trek op ’t gelaat, dat vorschend oog dat in de toekomst tracht te dringen, neen, ik zie daar den zorgeloozen knaap niet meer, hoewel ik bij gedurig beschouwen toch nu en dan een vage overeenkomst meen te bespeuren.

Zooals het mij meermalen gaat bij ’t beschouwen van portretten, meende ik in dat van Mevrouw een bekend gezicht te zien, toch is dit niet mogelijk immers ik vertrok in 1856 naar Indië; toen was Mevrouw 4 jaren oud.

Dat Mevrouw onze harten gestolen heeft door de aanbidding: een kamer gereed te houden voor mijn zoon Marie, is onnoodig te zeggen, vooral omdat de welgemeendheid van die aanbidding te lezen staat in de goedmoedige trekken op de fotografie uitgedrukt.

Ik zal mijn zoon schrijven u, bij zijn terugkeer in Holland, een bezoek te brengen.

Het portret van uw zoontje Ernst is een meesterstukje van smaak en kunst; men gelooft bij de beschouwing er van aan phantasie.

Die brutale houding bij dat naive gezicht, die trouwe blik bij die tartende trek om de lippen; ’t is of hij zijn kornuiten toeroept: “Kom maar op met je vieren, want als ik mijn handen uit de zakken haal ben jullie er bij!”

Dat die vier portretten een eereplaats in mijn album bekomen behoeft geen verzekering.

Om nog eens op Uw papa terug te komen, verwondert het mij geenszins dat hij niet ingenomen was met uw plan om de stelling te willen verdedigen: “Erfelijke adel behoort in ons tegenwoordig staatsrecht niet thuis”.

Ik ben niet concervatief zooals Uw papa destijds was, toch is ’t mij volkomen duidelijk dat hij, tot een oud adellijk geslacht behorende en in een aristocratische omgeving opgevoed, door die richting van zijn eigen zoon onaangenaam getroffen werd, en ’t deed mij genoeg een paar regels verder te lezen, dat U, zijn verdriet daarover bespeurende, die stelling geschrapt hebt.

Dat gij die stelling nu nog huldigt begrijp ik wijl ze volkomen waar en juist is, maar zóó conservatief ben ik nog altijd, dat ik het voorrecht tot een adellijk geslacht te behooren, niet gering acht.

Even als ik nog altijd rangen en standen eerbiedig, gevoel ik achting voor lieden uit een geslacht gesproten, dat zich door groote daden heeft gekenmer[k]t.

[4] Zeker, ik zou het dwaas vinden wanneer een baron zich op zijn erfelijke titel liet voorstaan, of zich rechten aanmatigde die hem niet toekomen; evenzoo keur ik het af wanneer in hoogere standen en rangen misbruik wordt gemaakt om hun positie, maar zeker is het dat mij een vaandel, dat door het woord “Nobel” gestempeld is meer aantrekt dan – vergeef mij de banale uitdrukking ze geeft mijn bedoeling het best terug – een vlag op een modderschuit.

Om met U te redeneeren over “Socialisme” werkelijk daar durf ik niet aan; wij staan daarvoor te ver van elkander: U hebt gestudeerd, ik niet; U zijt 18 jaren jonger dan ik en met de nieuwe toestanden en denkbeelden opgegroeid; ik heb eerst een geduchte lading oude denkbeelden – die sicuër gepakt zaten – overboord moeten werpen alvorens de nieuwe te kunnen opnemen, en zooiets gaat niet als “van een leiëndakje”. Verouderde denkbeelden, ’t zij op kerkelijk- of sociaalgebied, ze zijn als ingewreven en ’t vereischt veel tijd, veel zelfverloochening en strijd om er afstand van te doen en geloof mij, ’t is volstrekt

geen wonder dat de ouden van dagen zich nog aan de oude toestanden en denkbeelden vastklemmen, die reeds lang door de opvatting van het jongere geslacht als dwaasheid beschouwd en beteekend zijn.

Bovendien zult u mij wel toestemmen dat “het socialisme” een moeielijk te bewandelen terrein is, een doolhof waarin, naar mijn inzien, de knapste koppen nog geen uitweg gevonden hebben.

Ik ben in de laatste tien jaren een ijverig beoefenaar [5] ik durf haast zeggen onderzoeker geweest van heel veel wat daaromtrent gezegd en geschreven is, en toch is 't mij niet gelukt één richting te vinden die tot een solidaire gelukstant voeren kan; het komt mij zelfs nu nog voor, dat het najagen van dat doel een chimère, een luchtkasteel is, een glinsterende zeepbel die uiteen spat vóór ze de gewenschte hoogte of het doel bereikt heeft, die men er zich van heeft voorgesteld.

Of ik 't Socialisme dan afkeur? O, zeker niet! Het socialisme in den edelen zin toegepast, dat is naar mijn opvatting: het pauperisme uit de ellende opheffen, het volk dat werken wil, ook de zwakken, gebrekkigen en ouden van dagen ten steun te zijn, voor gezonde woningen en goede voeding te zorgen, enz. o, ik zou het toejuichen en gaarne daaraan mede arbeiden zooveel mijn krachten dit toelaten, maar het volk, de proletariër – straks meer over hen – aantemoedigen tot verzet, aantesporen tot geweldenarijen, zooals vele zoogenaamde volksleiders dit hebben gedaan en nog doen, keur ik tenstelligst af.

Algemeene gelukstaat! Vrijheid, gelijkheid en broederschap! 't Zijn schoone woorden, geliefde machtspreuken, zeker! maar onbereikbare idéalen.

Waren alle menschen goed, bestond er onder 't menschedom een zelfde streven naar geluk, welzeker die idéale toestand zou te bereiken zijn, waar de tallooze hartstochten die de menschenharten beroeren en beheerschen tot in het gruwelijke toe, zijn een slagboom die een algemeene gelukstaat onmogelijk maakt.

En nu iets over 't Volk, de Proletariër. In zekeren zin behoor ik zelf daartoe en ben er mede opgewassen; Goddank, ik heb ondervonden dat een groot deel, [6] het grootste deel zoo u wilt, brave, eerlijke lieden zijn, werkzaam en goedhartig; maar sla het oog eens op de onderste lagen; talrijk is het plebs dat het stempel van domheid en overmoed op de kaken draagt, den tijd doorbrengt in luiheid en dronkenschap, en zich dagelijks schuldig maakt aan schanddaden, waarvoor het wreedste dier, indien het denken kon, zich schamen zou.

Voor al in Holland – ik heb dit 18 jaren geleden nog ondervonden – is het plebs gemeen, intens gemeen!

Dat plebs, al vormt het de meerderheid niet, is talrijk genoeg om elken stap naar het beoogde doel onmogelijk te maken vooral, indien het opgestoot wordt door gewetenlooze volksleiders die niets te verliezen hebben en gaarne in troebelwater visschen.

U denkt dat ik warm loop en dit is ook zoo, <maar> niet tegen het socialisme, dat op waardige wijze opkomt om de rechten van 't Volk te handhaven of in goede richting te brengen; niet tegen de leiders die met vaste hand en toewijding het levenslot van het volk trachten te verbeteren en op goeden grondslag te brengen. Ik loop warm, maar tegen dié leiders welke het volk, ook dus eerlijken werkers of arbeider[s], misleiden met sophismen en hen dingen in 't oor blazen of voorspiegelen die onbereikbaar, die onmogelijk zijn.

Doch genoeg er van! Ik kan mij best voorstellen dat U niet mede kunt gaan met de denkbeelden die de oudjes van dagen er nog op nahouden, en waarvan ze zich moeielijk, of in 't geheel niet, kunnen losmaken, zeker is het, al gaan wij langs verschillende wegen, hetzelfde doel ons bezielt, namelijk:

Het geluk van 't Volk.

[7] Terwijl ik met dezen brief bezig ben – ik schrijf nu elken dag een gedeelte – komt mij de “Java-Bode” van 19 Maart 1896 in handen, een dagblad hetwelk te Batavia wordt uitgegeven. Het hoofd-artikel, dat zeer mijn aandacht trok en waarmede ik mij wel vereenigen kan, heb ik uitgeknipt en zend het U ingesloten toe.

Ik heb mijn zoon die te Davos – en nu geheel hersteld is, geschreven, U bij zijn terugkeer in Holland, een bezoek te brengen, waaraan hij zeker voldoen zal.

Zooeven lazen wij het aangename bericht in de courant dat mijn schoonzoon Enthoven bevorderd is tot Majoor bij den topographischen dienst. Hij is thans met eenjarig verlof in Holland (Amsterdam).

Hierbij, geachte Heer Haersolte, zal ik het deze keer laten; mij vleidende spoedig nog eens iets van U en de familie te zullen hooren verblijf ik gaarne

Hoogachtend en met een
fermen handdruk
UEGetr[ouwe] d[ienst]w[illige] dienaar
van Laar
Poerworedjo 28 Mei 1896

Onze groete aan Mevrouw!

Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 13 juli 1896

Amice,

Laat me u toch maar weer familiaar toespreken al beantwoord gij {zonder 't <minder te> bedoelen} me met een deftig “zeer geachte Heer” maar

Zeër Geachte Heer,

Even wil ik toch voor we een maand naar Duitschland gaan, u de goede ontvangst berichten van uw brief v[an] 28 Mei die me reeds 24 Juni bereikte. Ik was er weer erg gelukkig mee en toch niet zoo als van dien eersten omdat ge nu weinig of niets van u zelf schrijft en vooral me wat kapittelt over 't socialisme.

Ik heb zoo'n nare pen als ik warm loop en liep eenigzins warm bij uw echte vergeef me bourgeois beschouwingen; meer < -- > vielt ge me in mijn smaak toen ge schreeft

ik zal er niks meer van vertellen omdat ie
misschien toch niet geluft maar dit meuj toch maar
nooit vergèten goâ ie met rieken kersen êten dan
krie'j de pitten noâ oe heuft.

Ge zijt zelf zeker meer socialist dan ge denkt want ik noem ieder zoo die leeft <of> afkeurt dat men leeft van gestolen geld, en aan 99% van alle kapitaal zyn de bezitters op andere wyze dan eerlyke arbeid (hoog of laag met hoofd, hart of hand) gekomen.

U is een proletarier door geboorte, schryft u, welnu ik ben het door aanleg, studie en menschenliefde en 't onderscheid door u gemaakt tusschen plebs en proletarier wraak ik; wel weet ik dat 't volk verdomd en verdierlijkt is maar aan wie de schuld; zyn we allen broeders of is dat maar domenees geklets.

En als dan een deel verdierlijkt is, kunnen we ons dan met schimpen op hun ondeugden die de geld regeering wil < -- > uitlokt al huichelen. Ze het tegendeel 27 millioen jaarlijks uit de foezel²⁸ om kwoajen duuvel, die de stille vennoot v[an] de heeren is.

Neen ik gooi geen steen tegen uw opruien al erken dat onder dat koren ook kaf is maar ik juich het toe als ik een armen drommel zie instemmen met de laatste regels van Roorda v[an] Eysinga's²⁹ vloekzang.

Maar nu basta vergeef me mijn ontboezeming ik schreef in myn' 1^{en} brief van Februari, lees hem gerust over want ik meende het geheel, over socialisme omdat [2] ik u een beeld van mezelf moet geven, geenszins om u te bekeeren. Ik heb u lief zoo als ge zijt, zooals ge voor me staat bij de herinnering myner kinderjaren en zooals ge u teekendet in uw brief van januari. Daarin beloofdet gy mij nog veel over u zelf aan me te zullen en te willen schrijven; ik herinner u aan die belofte, met bescheidenhe[id.]

Wij gaan naar 't Schwarzwald, dicht by Zwitserland, van daar zal ik even naar aanleiding van 't uitzicht van een bezoek v[an] uw zoon even schryven, 't zou me zoo spyten als ik hem misliep.

Myn oudste jongen geeft mij veel zorg, intellectueel sterk is hy moreel ziekelijk zwak, uit een geweldige

²⁸ foezel: slechte jenever.

²⁹ Sicco Ernst Willem Roorda van Eysinga (1825-1887). Nederlands publicist en vrijdenker. Een van de eersten die zich kritisch uitlieten over de uitbuiting van de Javanen. In 1864 werd hij uit Oost-Indië verbannen.

hersenziekte 't gevolg van een veloupède val³⁰ bleef dat over; van alle[s] werd met hem geprobeerd op raad van onze besten psychiater, folie morale³¹, gemis van eenig plichtsgevoel; is zoo iets ellendigs, ik zie 't nu 5 j[aar] van nabij. Hy doet zich zeer gunstig voor, maar voert niets uit dan beeren maken en den aristocraat naar buiten hangen. Enig besef van 't noblesse oblige toont hij niet. [3] Ik zie de toekomst voor den armen jongen zeer ernstig in.

Met mijn andere kinderen gaat het best; dus mag *ik* niet klagen, trouwens ik ondervond reeds veel meer geluk dan waarop ik recht heb.

Oppenheimer, die ik onlangs in Zwolle sprak verzocht beste groeten eveneens Mijn vrouw wier hart ge stal door uw niet sociale geschriften.

Ik hoop dat mijn deze keer wat haastig geschrijf door u in den besten welstand ontvangen wordt. Myn beleefde groete aan uw [vrouw].

En nu eindig ik even deftig als ik begon, want mijn familiaar amice werd niet door u beantwoord, zeer geachte heer

geloof mij zeer vriend[elijk] en hoogachtend
uw oud leerling
Nog iets dat ik [mij] nu van u herinner en
nu dikwyls in de gedacht[e] kwam
<Menhikof>

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 3 september 1896

1.

Amice v[an] Haersolte.

Uw brief, waarin ge de portretten sloot van u en uw gezin, bracht mij, na herhaalde lezing, in een geduchten tweestrijd.

Hoewel den hoofd-inhoud en enkele uitdrukkingen als: “want het M^r wekt vermoeden van conservatief te zijn en ik ben een rooie” enz. als ook het zenden van het gedicht: “Aan Mevrouw” overgedrukt uit het Vriesche volksblad – hetwelk volgens uw zeggen uw gevoelens vrij wel uitdrukt – begreep ik al dadelijk, dat we op 't punt van socialisme het niet geheel eens zijn en, hoe zou dit ook kunnen? Onze leeftijd, onze opvoeding, onze levensrichting en de verschillende wegen die wij bewandeld hebben <over> een tijdruimte van 40 jaren, loopen zóó uit een, dat het wonder zou zijn als we dezelfde denkbeelden hadden en in geheele overeenstemming waren, vooral omtrent moeilijke geschilpunten, waaraan een vaste basis nog geheel ontbreekt.

Wat dan te doen? De kwestie onaangeroerd laten, of er <mijn> denkbeelden over te zeggen? Ziedaar mijn tweestrijd die bijna een maand duurde, toen ik begreep, dat dit twijfelen, dat uitstellen van antwoord geven, een onbeleefdheid werd. Ziedaar u tegelijk verklaard, waarom ik u zoo lang op bericht liet wachten en waaraan ik uw grappige briefkaart te danken heb, waarin ge schitterend toont, dat ge de Zwolsche-taal nog op je duimpje kent.

Wat mij deed besluiten tot het schrijven van mijn laatsten brief is het volgende. Ik dacht: Toen ik Willem verliet was hij nog een knaap; na veertig jaren komen we met elkaâr in briefwisseling. Hij zegt mij zijn denkbeelden onbewimpeld om mij te doen zien, wíe en wát ik aan hem heb; ik moet even eerlijk zijn en mijn [2] denkbeelden daarvoor in ruil geven. Ziedaar alles!

Het portret van uw zoon de adelborst heb ik in dank ontvangen, de vent ziet er chic uit en maakt een flinke figuur. 't Zal ons een waar feest zijn hem eens in levenden lijve te Poerworedjo te zien en dat is

³⁰ Een veloupède val: een val van de fiets.

³¹ folie morale: morele dwaasheid.

tegenwoordig gemakkelijk genoeg. Men kan nu van Batavia per spoor naar Poerworedjo gaan in twee dagen; de reiskosten zijn gering en 't is een verrukkelijk traject door de Preanger Regentschappen.

Hoewel Poerworedjo een stil plaatsje is, kan het als de schoonsten van Java gerekend worden en den omstreken zijn prachtig; ik kan zoontje dus – indien hij van natuurschoon houdt – ruim laten genieten.

Hetgeen ge meldt omtrent uw oudsten zoon, heeft ons diep getroffen en ik begrijp uw wanhopige uitdrukking in uw eersten brief omtrent hem geuit: “erger dan dood” nu ten volle.

Voor zooiets staat men machteloos en hoewel ik gevoel dat troostwoorden hier niets vermogen, zie ik nog één goede zijde aan diens noodlottigen toestand, ze is dan dat die aberratie een gevolg is van een ongeluk en niet voortkomt uit een bedorven hart. Ik twijfel er dan ook niet aan of die omstandigheid zal u tot onderwerping brengen en ook tot troost zijn.

Een paar vragen zou ik willen doen, die niet uit <waan>wijsheid maar uit deelneming voortkomen. Is het wel goed dat hij dóór studeert? Zou volstrekte rust, een kalm leven onder u en Mevrouw's hoede, niet beter zijn dan inspanning en het verkeer met jonge, levenslustige studenten?

Ik hoop nu en dan nog iets van hem te vernemen en het dan goede berichten zullen zijn.

[3] Mijn zoon Marie, die nog altijd te Davos is, had plan gemaakt de zomermaanden in Holland door te brengen; op aanraden van zijn dokter echter heeft hij daarvan afgezien. Hij komt eerst in 't volgende jaar in 't kikkerland terug.

Mijn schoonzoon Enthoven, die intusschen bevorderd is tot Majoor (Generale staf) is thans met eenjarig verlof in Europa en houdt voorloopig domicilie te Amsterdam. Spoedig schrijf ik hem en zeer zeker zal hij dan, als zijn weg hem naar Arnhem voert, een visite bij u afsteken.

Hier leg ik de pen neder maar, om die morgen weder optevatten, want vóór ik voldoe aan je verzoek om meer over mij zelf te vertellen, heb ik plan u eens geducht onder 't mes te nemen, zelfs op gevaar af u boos te maken; zet u dus maar schrap want, 't zal er spannen, reken er op!

Belofte maakt schuld! en daar ik toevallig dezen ochtend met het verkeerde been uit het bed ben gestapt – twee malen werd ik dezen nacht uit het bed gejaagd door aardbeving –

{het is geen aardigheid maar waar; 't waren vrij hevige schokken die op de meeste plaatsen van Java zijn waargenomen. Ongelukken hebben geen plaats gehad.}

zal ik aanleiding genoeg hebben tot pruttelen.

De spreuk “waar twee kijven hebben meestal beide ongelijk” sluit veel waarheid in en dacht dáárop, dat de strijdende partijen, zelfs de ontwikkelste personen, door <geest>drift verleid, naar uitersten gedreven worden, terwijl de middenweg, waar meestal het zwaarte punt ligt, over het hoofd wordt gezien.

Ik neem gretig aan, dat mijn denkbeelden omtrent de tegenwoordige levenskwestie niet geavanceerd genoeg zijn, en er overdrijving schuilt, in het nog vasthouden [4] aan verouderde toestanden, maar ook gij, Willem, laboreert in veel opzichten aan overdrijving in uw opvattingen; dat blijkt immers uit uw zelfbeschuldigingen en wel dié waar ge uitroept: “dat men leeft van gestolen geld *zooals ik* (ik cursiveer) en 99% van alle kapitaal, is den bezitters op andere wijze aangekomen dan door eerlijke arbeid alleen.”

Indien ik nu uw eersten brief, dien ik ongeveer uit het hoofd ken, volg en na ga hoe ge u beijverd hebt in uw betrekking, die dan toch niet van gewicht ontbloot is, en hoe ge van de een naar de andere plaats getrokken zijt, steeds je roeping getrouw blijvende, zie ik daarin veeleer volledige plichtsbetrachting dan diefstal en zeker ben ik, dat die onbillijke zelfbeschuldiging – ik zet er het mes maar in! – een frase is die ge zelf niet geloofd; want gestolen dubbeltjes zullen in de kas van Willem van Haersolte wel geen plaats gegund worden.

Ook zijn uw denkbeelden van het Volk te ultra-optimistisch, waar te nemen in uw woorden: “zijn we allen broeders of is dit maar een flauwe preekstoelfraze?”

Zéker is het dat, het is zelfs erger: 't is een leugen! en, dat de verdierlijking van 't volk *alleen* te wijten is aan de nog zeer gebrekkige instellingen der maatschappij en wij, de bevoorrechten, die ondeugden gefokt hebben is – 't mes gaat er weêr in! – wat *al* te bar; immers met dien maatstaf gemeten zouden de ergste booswichten: de bandiet, de eerroover, de valschaard, de verrader, enz. niet meer berispelijk zijn.

Indien armoed een vrijbrief was voor 't bedrijven van kwaad, dan had ik in den Haag en ook te Zwolle –

lees daaromtrent mijn dagboek waarin geen enkele leugen, zelfs geen overdrijving voor komt – het recht [5] gehad een misdadiger in folio te worden. 't Is mij echter, in die vele jaren van ellende, nooit ingevallen aan de maatschappij eischen te stellen tot verbetering van mijn lot; het “help je zelf” is steeds mijn leus geweest en gebleven.

Dat dit waar is, zal uit mijn dagboek blijken en met volle overtuiging kan ik er bijvoegen, dat juist die ellende mij de kracht schonk, het “help je zelf” met hand en tand in praktijk te brengen.

Waarlijk, Willem, 't was geen kleinigheid op 28 jarigen leeftijd, gewoon aan de achting van het publiek, als koloniaal-soldaat naar Indië te gaan, wetende dat zulk een stap mij aan minachting zou blootstellen niet alleen, maar mij een tal van moeielijkheden, gevaren en teleurstellingen berokkenen kon; dat het daaraan ook niet ontbroken heeft verzeker ik u.

En nu nog een vraag op gevaar af vervelend te worden: Nu ik geslaagd ben, door 40 jarigen ijver, mijn lijf heb gegeven aan oorlogskansen en mijn krachten heb dienstbaar gemaakt aan alle voorkomende moeielijkheden, onder een afmattend klimaat, zou ik nu verplicht zijn mijn klein kapitaaltje gelijkelijk te verdeelen onder mijn zoogenaamde broeders, die te lui zijn om te werken of dronken langs den weg slenteren om, als hun teugelloosheid hen dit ingeeft, bij de vreedzame burgers, die met moeite hun brood verdienen, de glazen in te gooien, of bommen te werpen in schouwburgen en kerken, waardoor onschuldigen verminkt of gedood worden?

Zeker! de Stichter van onzen godsdienst, Christus, betoonde barmhartigheid aan de overspelige vrouw, immers Hij trad haar ruwe vervolgers in den weg met de tartende woorden: “wie uwer zonder zonder is, werpe [6] den eersten steen op haar” maar, hij verjoeg ook de heiligschenners met zweepslagen uit den tempel.

En nu basta! We hebben elkaâr onze denkwijze gezegd en dit zal zeker geen nadeel doen aan onze vriendschap; de woorden omtrent Uw papa in uw eersten brief, staan mij daar borg voor, ze luiden: “'t Heeft me voor mijn vader, met wien ik *niettegenstaande ons verschil in gevoelen* (ik cursiveer) steeds op goeden voet bleef, altijd gespeten dat de vorm mijner denkbeelden zoo van de zijne afweek”.

Welnu, denk evenzoo over mij, beschouw mij als uw papa, ik ben op een paar maanden na 70 jaar en er dus oud genoeg voor.

Eenige dagen na dezen, verzend ik aan uw adres een klein gedeelte van mijn dagboek; mocht het je interesseeren zend ik successivelijk het vervolg; het is niet geschreven naar aanleiding van onze correspondentie, maar bestaat reeds jaren; daar ik geen afschrift heb en het ongaarne kwijt wilde zijn, verzoek ik het te willen bewaren, later zal ik gelegenheid hebben, het bij u te doen afhalen.

De namen die er in voorkomen zijn gefingeerd omreden sommige personen nog leven of nabestaanden hebben; mijn naam heb ik in “van Loon” veranderd.

En nu leg ik de pen neder, althans voorloopig, doe onze beste groete aan Mevrouw en geloof <ons> met een hartelijken handdruk

t[out] a v[ous]

van Laar

Poerworedjo 3 Sept[ember] 1896.

Brief van W. van Haersolte aan L. van Laar, 26/27 november 1896

Arnhem 26/27 Nov[ember] 1896

HoogGeachte Heer en Vriend,

U ziet ik begin al dadelijk wat deftiger nu ik bemerk dat ik met zoo'n gepantserd socialistenvreter te doen heb, als me bleek uit uw brief dd 3 Sept[ember] jl waarvan ik de blijde ontvangst u berichtte by mijn kaart van 7 Oct[ober] jl.

Maar laat ik niet op dezen toon voortgaan en beginnen met u een vroom Zwolsch godzoâlig uiteinde toete wenschen want ik bereken dat u dezen kort voor nieuwjaar bereiken kan en als ik op a.s. Sylvesteravond de som van mijn gelukjes van dit jaar ga maken, dan het meest op den voorgrond treedt het feit, dat ik in 1896 [2] het voorrecht mocht genieten, u brave beste kerel (nu ben ik al weer minder deftig, *chassez la nature, elle revient au galop*) terugte vinden.

Recht dankbaar ben ik voor uw laatste schrijven dat wel niet geheel een terugslag was op het mijne van 13 Juli jl maar dat toch duidelijk genoeg uw standpunt weergeeft, dat meer in den vorm dan in het wezen van het mijne verschilt, daar blijf ik overtuigd van.

Ik moet u de illusie ontnemen dat ge mij getroffen hebt, en als ge denkt “het mes gaat er weer in” dan bespeur ik er niets van en ik geloof dat ge een handvat zonder lemmet tegen me gebruikt.

Ik betwijfel volstrekt niet uw recht op 't geen ge door jarenlangen ijver, inspan[3]ning en energie verworven hebt, en dat zal geen enkel socialist doen, en meent ge het tegendeel dan schrijf ik het hieraan toe dat u het geloof aan 't oude deelpraatje nog niet geheel hebt afgelegd.

Mijn tractement kan met eerlijk verdiend loon eenige overeenkomst hebben maar daar leef ik niet uitsluitend van en ik ben wel gedwongen, zooals ieder in onze zotte geldzakwereld om me uit zelfbehoud met onrecht te voeden en met voeten te treden, {den geest van christus, die *geen leugens* uitsprak zeggende wij zijn allen broeders en enz < -- > }.

Maar laat ons nu we socialistisch en kapitalistisch uitgeschetterd zijn en dus weten wat we aan elkaar hebben, liever schrijven over 't geen ons vereent en daarmede handel ik zeker in uw geest nu ge mij toestaat u als mijn papa te beschouwen. Ik waardeer het hoog dat ge mij niettegenstaande mijn roode veeren als uw N° elf wilt <aannemen> [4] {<heus;> ja meen 't ernstig}; Pa, en ik hoop als uw nestkuiken mij uwer waardig {in mijn ziel} te blijven gedragen.

Wat heb ik met een genoeg het begin van uw dagboek gelezen!

{Bi³² ook, hoopt dat zy in myn roode ziel 't <kan ontwaarden>}

Ik verlang dan ook naar het vervolg en zal inmiddels het in [18]68 by van Dorps & C° te Samarang uitgegevene trachten te krijgen. Jammer voor mij dat ge over uw verblijf te Zwolle zoo vlug heen glijdt; de witte hoed, herinner ik me nog wel, ook herinner ik me het {s[w]ierig} op en neer gaan uwer neusgaten als ge “met gevoel” me iets voorspeeldet, maar wie die mal onbeschofte baron kan geweest [zijn] herinner ik me niet en kan ik ook niet raden. Zeg me 's mans naam toch eens, want ge zult hem wel eeuwig dankbaar zijn gebleven van den laatsten stoot te hebben gegeven aan uw besluit om naar Insulinde te gaan. Dat gij [5] voor den zieken Thiess de lessen geruimen tijd waar hebt genomen o.a. bij de Hobokens {zonder belooning voor u te willen aannemen} die toen op den Dijk woonden en waarvan er nog twee in Duitschland zijn, waar ik ze van 't zomer over u sprak, is een bijzonderheid die ik als vele anderen te vergeefs in uw dagboek zoek. Hebt gij nog manuscript van uw brief uit 't Hoogeveen. Door Oppenheimer kreeg ik uw aardige klappermanswensch voor 't jaar 1841, door u gemaakt toen ge nog niet droog achter de ooren waart.

Ik hoop in de volgende maand naar Amsterdam te gaan in de hoop ook om dan uw schoonzoon Enthoven op te zoeken; ik zal hem vooraf belet vragen, daar ik zijn adres niet ken.

Gelijk ge uit mijn briefkaart zult gezien hebben zijn treurige ervaringen mijn deel geweest in den laatsten tijd. Mijn ongeluk[6]kige jongen kreeg, voor de buitenwereld meer dan voor mij onverwacht, een aanval van waanzin toen hy eenige dagen na de vakantie in Delft was teruggekeerd. Hij verkeert sedert dien tijd in opgewonden hallucinerende toestand en al zal er misschien een tyd komen dat hy 't gesticht in Zutfen zal kunnen verlaten, ik mag er niet naar verlangen want de moeilykheden worden dan nog grooter. Geloof niet dat ik uit een soort ijdelheid of verkeerd inzicht hem te Delft liet studeeren, ik kon niet anders en moest het geheel conform de zienswijze van onzen besten psychiater prof[essor] Winkler wel probeeren. De jongen heeft zich niet ziek <gevoelt> hy is daarbij helaas razend vlug en begaafd maar zoo diep te beklagen. Zyn uitwendige ijdelheid is tot grootheid[7]waanin geworden <en> mijn standgenooten en geldzakkige bourgeois of adellijke kameraden <hebben duivelsch in hun vuistje gelachen>, hoe ik voor mijn roodheid door den hemel gestraft werd door een zoon aristocratisch tot in 't waanzinnige. Arme arme jongen, zyn

³² Bi: Van Haersoltes vrouw Hermanna Elisabeth de Vos van Steenwijk (1852-1920).

levenstoekomst is zoo somber, ware hy dood 't zou ons een troost zijn hem uit zyn lijden verlost en voor erger bewaard te weten. Maar ik mag niet klagen, deze kogel laat zich wel zwaar voelen soms, maar in het bagno, dat men ons leven noemt worden door de meeste medemenschen wel zwaardere kogels gesleept.

En Allah en blijft Allah.

Coo schreef mij uit den Helder toen ik hem iets uit uw brief had medegedeeld hoe erg hy zich verheugde om 't volgens jaar met verlof naar Poerworedjo te gaan.

Speelt u nog viool? Ik wel maar niet veel in den laatsten tyd; sonaten van Beeth[oven] behalve v[an] {Kreuzer³³} Beetho[ve]n speel ik tamelyk, en valsch doe ik 't voor een leek niet. De 4 hefte³⁴ met <klassieke stukken> (Ed Peters) bevat[t]en [8] veel moois³⁵; Coster, een verdienstelyk violist en componist (is myn buurman), die elke week een uurtje by me komt. Ik heb een metalen <toom> op myn mooien oude Stalen en die er <een> half jaar op zit en nog rem is.

De <toom> is er voor den altist uit 't Haagsche orkest v[an] 1849 oct[ober].

Ik ben tegenwoordig als <rechter weer> erg druk, met allerlei zoogenaamde booswichten. Neem daarom dit weinige voor heden voor lief maar bewys nu spoedig weer eens [een] weldaad door mij te schryven.

Hartelyk groete aan uw vrouw en ontvang die van de mynen uw oprechte vriend

³³ De Kreuzer Sonate van Ludwig van Beethoven (1770-1827), een vioolsonate uit 1803.

³⁴ hefte (Duits): schriften.

³⁵ Circa 1880 gaf Löschhorn te Leipzig een bundel bladmuziek van Ed Peters uit, getiteld: *Klassisches Jugend Album*.

Klaeppermans Ny-jaôrs – Zegenwens, 1841

Klaeppermans Ny-jaôrs - Zegenwens.

An Heeren, regeerders; kooplui en alle veurnaeme borgers en inwoners
der stad Zwolle in het begin van het jaôr 1841.

Wy klaepperlúú, wy komt van daege
Weer met een biester groot bohei
De Zwolse lúú ny-jaôr of wensen
Vind y ons vers niet mooi? wel mensen
't Is ook maar klaeppermans gerei

De Goeverneur, de Borgemeister.
Die kriegt een plâsien boven an;
En al de hooge Pottentôten.
Die ievers wat in mê kunt prôten
De road en regters volgen dan

Wy wensen ow dan 's Hemels zêgen.
De neije Goeverneur veural
Wy kunt van dáge niet mankeeren
Um Ow ies knap te vielsiteeren
Met Ow Gerechtshof an de wal

Das wègâars mooi! dat kan nog jôren
Een sierôd wêzen van de stad
Deur kui nou zament prakkezeeren
Hoe oi ze 't kwôad doen of zult leeren
Deur tuchthuisstraffe of galge en rad

't Zal an onz' iever nievers haepren,
Um Ow te dienen zo as te heurt
En die 't now 's naggens ies mogt lusten
De Zwolse Borgers te ontrusten
Ziet zich deur ons deur in versteurd

De domeneers en zielverzurgers
En die de karke dienstig zind
Die wenschen wij dat alle wêken
Tut loon, veur Haar, op al haar praeken
Geen heurders maar ook dôders vind

De kooplui die de stad doet bleujen
En op den deuer gespekte lâe
Als ook de Zwolse Fabrikanten
Debiet en toevoer van contanten
En gien bankrotten, da's maar schâe

De schippers en de varens mensen
 En die zien goed nô buten schikt
 Een beter water om te varen
 Dan hoof y ow niet te vergaren
 Op 't Zwolse diep dêur elk veur schrikt

Maar al te vûlle muj niet klagen
 Want ziet dan maar ies op den diek
 Die schepen goat met zwôare vrachten
 Zoo maar in ees uit Zwolles graechte
 Recht uut recht an nooi 't Engels riek

k Wed dat de Winkelier en slagters
 En dat er mennigbuten dât
 De direkteurs en al de Heeren
 Vandâge ekspres gâot fielseeteren
 Want t is un opkomt veur de stad

En aw hier en aan de rontoren
 Op Amsterdam een stoomboot kriegt
 Dan kui' gauw wat nô Holland sturen
 Wie weet het in hoe weinig uren
 Ow dan de Zee wel ôver vliegt

Wij wensen alle Ambachts mensen
 Gestôdig werk en dad'lijk geld
 Dan kui lúú nog met voordeel werken
 Een slagten alle jâor un varken
 Dan wor y rieke en welgesteld

Wij wenschen veur de buutenmensen
 Dat god Ow arbeid zegnen zal
 En dat de veurspoeds zunnestrâolen
 Ow waren mugt veur biestekwâolen
 Veur watersnood en ongeval

Wij wensen veur geringe mensen
 Dat ze de stad vergrooten meugt
 En dat zów knappe huusies bouwen
 Dan kui luu mâkleker gâon trouwen
 En wezen nergens veur beducht.

Maar veur dâw now nog uut wilt scheiden
 Zee hier hey nog een goeye raod
 't Jenever drinken mos y lôaten
 En in de kroeg te zitten proten
 Dat past in t geheel niet bij ow stâot

Dat Zwolle rieke en groot mag worden
Bevrijd van onheil en gevaôr
Dat Zwolle welig voort mag bleujen
Dat Zwolle vinnig an mag greujen
Zij onse wens nog mennig jâor.
De zwolse klapperluu

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 2 december 1896

Beste vriend.

Het aller treurigst bericht vermeld in uw briefkaart van 7 Oct[ober] l.l. heeft ons allen diep getroffen en woorden ontbreken mij om U de innige deelneming die wij gevoelen kenbaar te maken.

Ook wij, beste Willem, hebben een gevoelig verlies geleden! Onze zoon in Davos, die onze trots was, die al onze illuziën had vervuld, waarvan wij 15 Nov[ember] l.l. nog de tijding ontvingen, dat hij zoo goed als hersteld was en die ons ten bewijze daarvan een portret zond, waaruit gezondheid en levenslust spreekt, diezelfde goede lieve zoon is plotseling overleden.

Eergisteren 29 Nov[ember] kregen wij uit Davos telegrafisch die verpletterende tijding; u ons aller leed te beschrijven is mij onmogelijk.

De telegram was ondertekend “Enthoven” dit is mijn schoonzoon waarover ik u in mijn laatsten brief schreef en thans met eenjarig verlof in Amsterdam vertoeft.

[2] Of hij mijn zoon nog levend heeft ontmoet – wat we hopen – weten wij nog niet, toch is het ons een troost, dat hij te Davos is geweest en mijn zoon althans niet begraven is alleen door vreemden.

Ziedaar de eerste zware slag in ons Indisch leven en, als we terug zien op het groote geluk dat wij over een tijdvak van 40 jaren hebben gehad, dan past het ons getroost te zijn en ons leed met lijdzaamheid te dragen, hoe zwaar het ook vallen moge.

Wij hopen dat onze groote Meester, van Wiens Wereldbeheer wij geen begrip hebben, u en Mevrouw dezelfde onderwerping zal schenken en U voor verdere slagen behoeden zal.

Met een hartelijken handdruk en onze groete aan Mevrouw

Hoogachtend en vriendschappelijk

t[out] a v[ous]

van Laar

Poerworedjo 2 Dec[ember] 1896.

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 13 mei 1897

Geachte vriend v[an] Haersolte.

Op elf April, juist één dag voor mijn verjaardag ontving ik Uw brief en dien van van Oorschot. De aanhef en felicitatie op mijn geboorte dag, verwonderde mij aanvankelijk zeer; hoe kon men in Arnhem weten op welken datum ik geboren ben? Het geheim was spoedig opgelost en 't deed mij een groot genoegen te vernemen, dat ge met mijn schoonzoon en dochter persoonlijk kennis hebt gemaakt.

Half Juli a.s. gaat mijn schoonzoon Bosman met een jaar verlof naar Patria en zal U ook wel een visite komen brengen met zijn vrouw; ik ben er zeker van dat hij een goeden indruk op u maken zal; 't is een brave, beste knul die ik lief heb als mijn eigen kind.

Hartelijk dank voor Uw beste wenschen op mijn verjaardag die hier weder met de noodige drukte gevierd is; mijn huis geleek wel een bloemen corso. Als oudste inwoner van de plaats en ook, wyl ik mij voortdurend [2] veel moeite gaf bij muziek- en komedievoorstellingen, is mijn verjaardag meestal een evenement. Niemand, klein en groot, rijk en arm mag dien dag op 't appèl ontbreken en 't is meer dan schande zooals ze dan met den ouden vent omspringen, meestal is hij er twee dagen lang kapot van.

Enfin, beter zóó dan tot de [ver]waarloo[s]de oudjes te behooren die in een verlaten hoekje onbemerkt wegwijnen.

Mijn schoonzoon Enthoven is in Indië terug en heeft bij aankomst nog acht dagen bij ons doorgebracht; dat we toen een grooten boom over U hebben opgezet spreekt van zelf en 't was me aangenaam te hooren dat ge nog vol ambitie en levenslust zijt; ik heb Enthoven gezegd dat ge door dienst verhinderd bent geweest hem nogmaals te ontmoeten.

't Deed me genoegen te vernemen dat van Oorschot het goed maakt maar Uhlman schijnt er erg aan toe te zijn. Welke is dit de oudste [3] zoon Jan? Een der Uhlmans heb ik 35 jaar geleden als officier gekend; deze heeft nogal verkeerde streken op zijn compas gehad en het er slecht afgebracht, wel jammer 't was een kranige kerel.

Hij zal wel dood zijn, ik heb althans nooit meer iets van hem gehoord.

Dat ik Uw brief eerst nu beantwoord is, omdat ik nu drie weken met een dik been gezeten heb en niet van den stoel mocht. 't Is wat te zeggen als men 70 jaar is, successievelijk doen zich alle kwalen op, gelukkig blijft de gezondheid en levenslust er nog in maar met de acrobatische <toeren> is het glad gedaan.

Tot mijn spijt kan ik U heden nog geen portret van me zenden. We wonen in de binnenlanden en daar komen de fotografieurs zelden of nooit; zoodra ik eens naar Semarang of Saerboia ga, zal ik er om denken.

Met deze gelegenheid ontvangt ge het vervolg van mijn dagboek, ook heb ik er den brief 'uut het Hogevenne" bijgedaan die ge in uw vorigen brief gevraagd hebt.

Daar ik met een en ander Uw [4] geduld genoegzaam op den proef stel zal ik dezen maar sluiten met onze aller beleefde groeten aan Mevrouw en een hartelyken handdruk van Uw ouden vriend

van Laar

Poerworedjo 13 Mei 1897.

Brief in dichtvorm van L. van Laar aan de Hoogeveeners, mei 1854

Brief van mi'j an de Hoogevâeners

door L. van Laar

(Zwolsch dialect)

Tot goed begrip van het hier volgende gedichtje, eenige woorden:

Na een zestal jaren violist te zijn geweest aan de Koninkl[ijke] Fransche opera te s'Hage werd deze schouwburg in 1854 gesupprimeerd en vestigde ik mij als muziekonderwijzer in mijn geboorte stad Zwolle.

Weinige weken waren verlopen toen ik een brief ontving uit het Hoogeveen, waarin mij op een platte doch kluchtige wijze verzocht werd, bij een trouwpartij als speelman optetreden.

Hoewel ik mij aanvankelijk eenigszins geraakt gevoelde, begreep ik al spoedig het dwaze hiervan en zette mij neder om dien brief op rijm en in denzelfden geest te beantwoorden.

Den brief van die lieden hier te copiëren is onnoodig, wijl ik dien geheel in mijn antwoord heb opgenomen.

Verder nog deze inlichtingen:

te Zwolle bestaat een welgestelde familie van den zelfden naam als de mijne, en woont op een der singels die gewoonlijk "achter het water" genoemd wordt.

De heer E. Thies, in 1854 een verdienstelijk muziekonderwijzer, was toenmaals lijdende aan hypochondrie; de voorspelling in mijn gedichtje, dat hij spoedig naar het "pierenland" (kerkhof) zoude gaan, is, helaas, bewaarheid geworden.

Met plâoggeest wordt bedoeld: schuldeischer.

Het wief in bedde bet[ekend]: kraambed.

Râotitoe is: ratatouille.

Brief

van mi'j an de Hoogevâeners

1.

Wa's tâet? 'n Brief uut 't Hoogevenne?

'n Plâese wâor 'k gien mense kenne?

Dâe 's biester vremd en toch is 't wâor,

Want, op 't adres steet: "*An van Lâor*"!

2.

Noe jas! Dâor staet: *van Lâor* te lèzen,

Dâet kan ook "*achter 't wâeter*" wèzen;

Nee! 't is niet veur die rieke, want:

Ik lêas hier duud'lek: *muzekant*!

3.

Now mut mien twiefel toch wel wieken,

Want muzekanten bint gien rieken,

En doen ze zich as rieken veur,

Dan hebt ze bèren! G'leuft mi'j heur.

4.

Zoo ston ik tut mi'j zelf te sprèken,

Veur dâe'k ow brief dorst lûs te brèken,

Um dâe'k 't zoo wêagaars wonder von,

Dâet iemand mi'j in 't Vêane kon.

5.
 Eerst dacht ik - 'k was vermoerd an't mâelen,
 Ik mut dâor zeker wat betâelen,
 An deez of gene! 'k Wist niet wee,
 Um dâe'k niet op zoo'n enkele zee!
6.
 'k Wier dâonig met de boel verlègen,
 Ik had, Janstremie, schrik ekrègen,
 Dâet zich zoo'n plâoggeest altemet,
 In t Hoogevêan had nêer ezet!
7.
 Maar 't Kon ook nog wat anders wèzen,
 't Was ducht mi'j beste um te lèzen,
 Wat mi'j de mâeker van de breef,
 Te zeggen had, en wie mi'j schreef,
8.
 Dâe's gauw ezegd, maar wacht ies èven,
 De breef, hoe duud'lek ook eschrèven,
 Mut eerst nog lùs, en dâe's 'n toer,
 Van Joost de duuvel en zien moer!
9.
 'k Bin banghe dâet 't niet kan gebeuren,
 Of 'k mut ow breef in stukken scheuren,
 Wat bint die ouwels mâechtig groot
 In 't Hoogevenne! Sakkerloot!!
10.
 Dâor bin 'k noe al 'n uur meu'j weten,
 Mêa bezig, dâet ik stâo te zweeten!
 En hoe 'k ook râozekal en tier,
 Het bâet mi'j niks, het helpt gien zier!
11.
 Dâe 'k zâechies kwoad wier, hui'j begriepen,
 Ik wol van niedrigheid wel liepen.
 Ik nam de breef en met 'n ruk!
 Trok ik de ouwel nog neet stuk!!
12.
 Wat now begonnen? 'k Zal 't oe zeggen!
 Ik kreeg de râod ow breef te leggen,
 In kôakend wâeter; d'he'k edâon,
 En dâordeur is ze lùs egâon!
13.
 Wat zee'k? ... Verzuek ie deur ow penne,
 Mi'j op 'n bal in t Hoogevenne?
 Wat lêas ik verder? Inderdâod!
 I'j neudigt ook mien kamerâod?!

14.

Hè'j geld etrùkken altemedde?
 Bi'j jâorig, of hè'j 't wief in bedde?
 Of hè'j de Konink bi'j geval?
 Verzùcht, op 't Hoogevêanse bal?

15.

Iets mut er ducht mi'j achterstèken,
 Dâe'j zoo ow spâorpot an dùrft sprèken,
 Want, hoe'j de zâeke ook beprâot,
 Twee spùllu, dâet is òverdâod!

16.

Maar ... lôa 'k ow breek ies verder lèzen.
 " I'j wensch wel onderricht te wèzen
 " As elk zien werk beheurlek dut,
 " Wat of oe dâe't dan kosten mut.

17.

" I'j zùlt oe an gien kwartier steuren?
 " Mits dâe we goed de viettel veuren;
 " En, as't ons neet an iever schùrt,
 " Dan kui'w nog rond gâon met 'n bùrd?!"

18.

Nou, dâe's ezegd! Dâet zal ons lieken!
 Wi'j zùllen vietelen en strieken,
 Dâet ons de damp um d'ooren vlùg!
 En ieder nâo de spâonen zùg!!

19.

Maar stil ees! Wat steet hier eschrèven?
 Wâor bin'k zooèven ook eblèven?
 O, hier! Wa's dâet nog? ... "Krie'w 'n mâol,
 Van stoete en gebakken âol?"

20.

Krie'w kropslâo met gesmùlten reuzel
 En ganzeeiërs? Krie'w' gepeuzel
 Van dierâesies? Krie'w 'n sprâo?
 En ùliekrabben achternâo?!"

21.

Now, wi'j zùlt buffelen dâe me zweeten!
 Ik stâo oe bùrg, de Vêaners weten,
 Wat of er stâon mut op 'n disch,
 En wat 'n fiene tâofel is!

22.

Maar lâot ons denken um de zâeken!
 'k Mut hier mien brief ies èven stâeken,
 'k Heb nog gien enkel woord eprâot,
 Met Èvert Thies mien kamerâod.

23.

'k Zal voort ies zien hem te vernemmen,
 En of ie d'er in toe wil stemmen;
 'k Belôaf oe, dôet ik van 't geval,
 Dan strâeks wel nôoder schrieven zal.

24.

Dâor bin'k terugge! Van mien lèven,
 He'k niet as strâekies stâon te bèven;
 Deur mùrf en bot, deur hoed en hâor,
 Sloeg mi'j de schrik dêe's vaste wâor!

25.

Wat is er dan gebeurd? - Zui'j vrâogen! -
 Ik dûrf het bi'jnâo niet te wâogen
 Um't oe te schrieven! ... G'leuft mi'j vri'j,
 Het mâekt oe treurig, net as mi'j!

26.

'k Was strâeks, 'n hallef uur verlèden,
 Nog zoo ellendig best te vrèden;
 'k Was nog zoo vreulek en zoo flink,
 En now bin'k al zoo naar! Dâet bin'k!

27.

Zoo is het lèven van de mensen!
 Er blif ons altied wât te wensen!
 A'w 't goed bezeen, dan is 't hier net,
 'n Râetitoe van angst en pret

28.

De wereld is: 'n spûltriâeter!
 Zôo bi'j nog kloek, en èven lâeter,
 Bi'j disperâot van spiet en leed,
 En dood bi'j, vëur dêe'j 't zelve weet!

29.

Van dêege zui'w ons vinnig tieren,
 En mâergen krie'w het veur de nieren,
 De'w bi'j gien Sâotan bâete vindt,
 En râozend van de piene bint!

30.

Dâet is mi'j strâekies nog eblèken,
 Toe'k met mien mâot van t bal wol sprèken.
 Wat was de karel van zien stuur!
 't Was net, 'n uutelêaft kreituur!

31.

Wa'k vrieg of dêe, ie bleef maar zwiegen,
 Gien boe of bâe kon'k met 'm kriegien,
 Hie gaf gien teeken van geluud!
 En altied keek ie recht veuruut!

Tusschen vers 31 en 32. Uit de brief van 't Hoogevenne. Dit werd ons toegezonden nadat het gedicht 29/12 '09 in de Zw[olsche] C[ou]r[an]t op 't laatst werd waarschijnlijk uit deferentie voor den overleden vriend weggelaten. [De tekst is op een apart papiertje geschreven.]

Daor zat die arme fiedelzaeger
Van piene lam en net zoo maeger
As bukink die de pluzers ef
En um gien zonne of maone gaf.

32.

Gien àfgank had ie sedert wèken,
En as ik goed heb toe ekèken:
Dan geet ie niet as muzekant
nào t Vêane, maar nào 't Pierenland!

33.

En mi'j hef zoo de schrik bevanghen,
Dâe'k wâorlek niet op ow verlanghe
As muzekant of spülleman,
Op 't Vêanse bal verschiene kan.

34.

Ai't lâeter nog ies mènugt belèven,
En wêer van plan bint, bal te gèven,
Dan kòm ik grâeg! Maar ... as t oe bleef!
Doet dan gien ouwel op ow breef!

Mei 1854.

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 16 oktober 1897

Beste vriend Haersolte.

Ik was half in de meening geraakt dat mijn brief van Mei l.l. niet aan Uw adres was gekomen of ziekte de oorzaak was dat ik geen antwoord bekwaam.

Tot mijn genoegen zie ik nu dat ge het met de familie wel maakt en een snoepreis gemaakt hebt in 't buitenland; te oordeelen naar de vele photo's die ik van Zwitserland heb en de beschrijvingen er van, moet zoo'n reis verrukkelijk zijn.

Dat het met uw oudsten zoon iets beter gaat deed me enorm veel genoegen; dat hij niet meer in het gesticht is en zich nu in een goed klimaat en in een goed gezin bevindt zal hem zeker tot kalmte brengen.

Ook ons spijt het geducht dat uw zoon de adelborst dit jaar niet naar Indië is gekomen; ik had reeds bepaald dat hij met mijn neefje Sam Hulstijn – een zoon van mijn vrouws zuster die officier bij de Marine is – naar Poerworedjo zou komen; we hopen nu maar dat hij 't volgend jaar ons bezoeken zal.

Hij zal in mijn neefje Sam een goed vriend vinden.

[2] Gelukkig dat uw andere kinderen het allen zoo goed maken; hun welzijn is immers 't voornaamste doel van ons streven, hun geluk is het onze.

U schrijft dat de 18 jarige gymnasiast, nu de laatste is in uw huis. Op dit punt staan we zoo wat gelijk; ook ik heb van de tien kinderen er nog maar een thuis en wel een dochtertje van 16 jaar. Neen, dat is niet precies waar, er zijn nu nog twee dochters thuis, maar de eene is sedert drie maanden geëngageerd met den heer Lantzius Ingenieur 2de klasse bij de B.V.W. en deze gaat de volgende maand trouwen.

Het adres van mijn schoonzoon die thans met verlof in Holland vertoeft is:

J. Bosman adres: M.J. Bosman

Schiedamse Dijk te Rotterdam.

Ik denk echter dat hij nu wel in den Haag zal wonen of op reis is want die Indische lui zijn nogal rumoerig; dat hij U een bezoek brengt is zeker, dit heeft hij me beloofd.

[3] Het deed me genoegen te lezen dat mijn dagboek U goed bevalt; zonder al te nederig te zijn schrijft ik dit vooral toe aan de omstandigheid dat gij veel belang in mij stelt en U de geringste bijzonderheden interesseeren.

Ik vrees dat het den lezers welke mij niet kennen minder interesseeren zal en er moeielijk een drukker te vinden zal zijn die het aan durft.

Interessante verhalen van gevechten met grimmige tijgers en listige slangen, of gevaarlijke jachters op olifanten en krokodillen komen er niet in voor en men wil nu eenmaal uit dat wonderland wonderen vernemen, al raken ze kant noch wal.

Uw opmerking over de anachronismen zijn volkomen juist. Ze zijn op de volgende manier ontstaan:

Het grootste gedeelte van mijn dagboek schreef ik onder den indruk van het oogenblik; andere gedachten schreef ik soms acht of meer jaren later uit het geheugen op en voegde die er tusschen; zoo is Carré er ingeslopen en misschien “de blauwe Donau” ook.

[4] Tegelijk met dezen verzend ik weder een gedeelte van het dagboek en daar dit nog al veel bladzijden bevat, zal ik U met dezen maar niet lang ophouden.

Uw laatste portret is keurig afgemerkt maar is minder gelukkig geslaagd als het vorige, waarop U minstens 10 jaar jonger zijt en vrij wat vriendelijker kijkt.

Groet s.v.p. Mevrouw van ons allen! Met een hartelyken handdruk t[ou] a v[ous]

van Laar

Poerworedjo 16 October 1897.

Indien U Buser, Dijk, Schorp of andere kennissen ontmoet groet hen s.v.p. dan van mij.

Zooeven komt mij “de Locomotief” (semarangsche courant) in handen en zie ik dat mijn schoonzoon Enthoven benoemd is tot Chef van den Generalen Staf.

Kranig vindt U niet?

In Febr[uari] a.s. kan hij Luitenant Kolonel zijn.

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 8 mei 1898

Waarde vriend v[an] Haersolte.

Uw brief tot 8 Febr[uari] die ik 10 Maart ontving, had ik gaarne spoediger beantwoord; ook het vervolg van mijn dagboek zou ik eerder gezonden hebben, doch ik ben de laatste maand weêr vreeselijk in de lappenmand geweest. Na die beide keeren dat ik gevallen ben is mijn corpus erg achteruitgegaan. Enfin, het beste maar hopen, sedert vier dagen ben ik weder zoo wel, dat ik bergen zou kunnen verzetten en daarvan profiteer ik nu maar U te schrijven en U het vervolg van mijn dagboek tezenden, waarmede mijn loopbaan als militair, afgesloten is.

Van het Zwitsers-oproer had ik geen copie meer en zond U dat gedrukt toe; dit is niet het eenige dat uit mijn dagboek gedrukt is, een groot aantal andere gedeelten zijn verschenen in het Weekblad “Aurora”³⁶ waarvan ik veel satisfactie heb gehad.

’t Heeft me recht veel genoegen gedaan dat mijn geschrijf U ook bevallen is en hoop dit ook ’t geval moge zijn met het slot.

Dat Uw oudste zoon te Zurich thans goed aan ’t werk is en er nog hoop bestaat er nog iets goeds van terecht zal komen, heeft me enorm [2] veel genoegen gedaan; ik stel belang in die waarlijk ongelukkige en dat zoo uw kind ene schaduw werpt op uw levensweg is natuurlijk.

Minder natuurlijk en minder verstandig vind ik het, dat u zooveel aanstoot <vindet> en U zoo ergert over de booze wereld met haar onrechtvaardigheden. O, als men de macht bezat die te bezweren of er verandering ten goede in te brengen, dan zou zelfs groote opoffering satisfactie kunnen geven, maar zich verdrietig maken over dingen waaraan men niets veranderen kan ten goede, is verkeerd.

’k Wilde wel dat ik een half jaartje in Arnhem kon wonen, ik zou U dat stokpaardje wel afhandig maken.

Dat de adelborst profiteert van het prettige leventje is uitstekend! laat hem – zoo lang hij binnen de parken blijft – uitboemelen; juist in *zijn* betrekking zal hij nog moeilijke dagen genoeg krijgen. Ik ken dat leven aan boord in Indië op expeditie; ik heb dat 18 maanden mede gemaakt. –

Tabenio³⁷ – waar ik gedecoreerd werd – [3] is een schiereiland op Borneo dat slechts met een smalle strook <aan> ’t land verbonden is; overigens wordt het door de zee en een breede rivier omringt.

De aanval was dus hoofdzakelijk aan de marine toevertrouwd. Behalve een landingsdivisie, waartoe ik behoorde, waren er zes oorlogsstoomers die hun projectielen à rionchet en onafgebroken op het fort afzonden. Na de inneming, die van s’ochtends 5 – tot s’middags een uur duurde, begonnen de verkenningen in de omstreken; hier en daar op verdachte plaatsen werd gedebarkerd en opgemarcheerd door moerassen en modderpoelen, tot we tot over den nek toe vol bloedzuigers zaten en moesten we in de rottanbosschen met het kapmes ons een weg verschaffen. Ik verzeker U dat er dan ellende geleden wordt. Laat dus uw zoon genieten zolang het kan, de kwade dagen komen soms gauw genoeg.

Dat de Hollanders zich vrij bespottelijk hebben aangesteld in die Zola zaak ben ik volkomen eens met U; ik vind wat Zola³⁸ gedaan heeft nobel maar, wat heeft Multatuli³⁹ gedaan en [4] hoe is hij miskend geworden? Voor zulke futuliteiten staat ons verstand eenvoudig stil.

Ook die zaak met de gebroeders Hogerhuizen⁴⁰ is een futuliteit waartegen niets te doen is.

Die arme bliksems komen toevallig onder verdenking van schuld; sommige omstandigheden leiden er toe aan die schuld geloof te [h]lechten en om de maat vol te meten, komt er een schobbejak, die verteld dat hij de

³⁶ Het culturele tijdschrift *Aurora* werd opgericht door Hans van de Wall (1869-1948). Hij keerde zich onder de naam Victor Ido tegen het maatschappelijke onrecht in de koloniën.

³⁷ Tabenio. Waarschijnlijk wordt Tabin bedoeld, een schiereiland in het noord-oosten van Borneo (Kalimantan).

³⁸ Emile Zola (1840-1902). Frans schrijver en journalist. Hij schreef een open brief in de literaire krant “*L’Aurore*”, getiteld *J’accuse*, tegen de veroordeling van Alfred Dreyfus (1859-1935). Deze werd schuldig bevonden aan spionage en verbannen naar Duivelseiland. Nadat de echte spion was achterhaald, werd Dreyfus vrijgelaten.

³⁹ Eduard Douwes Dekker (1820-1887) publiceerde onder de naam Multatuli. Hij bespote of verwierp de normen en waarden van de negentiende eeuw in *Max Havelaar*, gepubliceerd in 1860.

⁴⁰ De drie gebroeders Keimpe, Wybren en Marten Hogerhuizen uit Friesland pleegden een mislukte roofoverval en werden na een proces – van 1897 tot 1900 – zwaar gestraft, respectievelijk 12, 11 en 6 jaar gevangenisstraf. De socialisten noemden het klassenjustitie.

moord heeft zien bedrijven en doet daarop een valsche eed.

Ik vind dan ook dat men de Hollandsche rechters die de gebroeders Hogerhuizen vonnisten niet te hard moet vallen; de knapste rechter kan misleid worden. Het vonnis Dreifenss⁴¹ daarentegen is een caricatuur een misdaad

Zóó gaat het nu met mij! Nauwelijks heb ik het laatste woord geschreven of ik wordt aangetast door een verschrikkelijke kramp in de beenen en ... heb ik weder 16 dagen in ellende doorgebracht; 'k ben geen dubbeltje meer waard en zal dan hier maar eindigen en nog heden verzenden, anders loopt het weêr verkeerd uit.

Hartelyk gegroet van Uw sobat
van Laar

{Poerworedjo 8 mei 1898 - Onze groete aan Mevrouw en de familie en bekenden.}

Brief van L. van Laar aan W. van Haersolte, 27 juli 1898

Beste vriend v[an] Haersolte.

Met het oog op Uw reis naar den Elzas zal ik Uw brief dd 24 Juni maar dadelijk beantwoorden, ze komt U dan nog vóór Uw vertrek in handen. Welk een heerlijk vooruitzicht, een geheele maand in zulk een land door te brengen, bevrijd van den sleur der bezigheden die elke betrekking aankleven en waarvan men zich, thuis blijvende, niet losmaken kan. Heerlijk eens weêr andere mensen te zien dan die ons dagelijks tegen 't lijf loopen; andere dieren, katten, honden, kippen en dan nog dat Elzas gevogelte, dat in 't zingen en fluiten de oude Duitsche methode nog volgt; andere planten, andere bloemen, ander boomen en dan 't klimaat en 't prettige gevoel eens geheel zich zelf te zijn! Neen, maar! zoo-iets moet verrukkelijk wezen, vooral voor hen die 't recept kennen, dat zoo weldadig werkt op het gemoed – Dit recept is: vóór het vertrek alle zorgen, alle muizenissen in den doofpot te doen en die dan hermetisch te sluiten.

Doe dit nu ook en ge zult zien hoe weldadig dit werken zal op Uw oudsten zoon, waarvan U mij nu weder zulk een bemoedigende tijding zond en die mij zoo innig heeft verheugd. Ik stel belang in hem, misschien meer dan in een Uwer andere kinderen, want die allen zullen zeker hun weg wel vinden.

Wat U mij schreef omtrent Uw zuster ⁴²[2] trof mij zeer! Zie, ik ken geen toestand zoo ellendig, zoo ongelukkig dan zinneloosheid; ze heeft altijd een verpletterenden indruk op mij gemaakt, misschien wel omreden ik er in Indië zooveel frappante gevallen van gezien heb.

Een paar jaren geleden hadden we te Poerworedjo een officier van gezondheid 2de klasse Valck genaamd; een nog jonge, bedaard en joviale man die om zijn <kunde> de geheel clientele van Poerworedjo in handen had, hoewel er nog een anderen dokter was, die in rang boven hem stond.

Op zekeren dag werd hij plotseling overvallen door “vervolgingswaan” en en weinige dagen later < -- > een gevaarlijke krankzinnig < -- > gesticht, waar hij gelukkig! na eenige maanden overleed.

Bij zulke gevallen komt de vraag dikwijls bij mij op: wat verbeelden we ons toch, wij die ons verstouten plannen te maken als of we 't leven en de toekomst in handen hadden? Arme stumpers die we zijn: één ademtocht is er slechts noodig en ons bestaan is even snel uitgewischt, als het krijtcijfer onder de spons van een schoolmeester.

't Deed me een groot genoegen te vernemen dat de 20 jarige adelborst bij de feesten te Lissabon⁴³, evenals zijn mede officieren, een ridderorde heeft bekomen; nu, [3] 't moge waar zijn dat zulke ornamenten niet zooveel beteekenis hebben als die welke door kunst, door wetenschap of bijzondere daden verleend zijn

⁴¹ Dreifenss. Alfred Dreyfus (1859-1935).

⁴² Willem van Haersolte had zeven zusters. Waarschijnlijk wordt Louise van Haersolte bedoeld.

⁴³ In Lissabon werd in 1898 het vinden van de zeeweg naar Indië door Vasco da Gama herdacht. Nederland zond als vertegenwoordiging een oorlogsschip

maar, dat hij en zijn mede officieren in de gelegenheid zijn geweest, met een vreemde mogendheid kennis te maken en daar zulk een goeden indruk hebben gemaakt, dat hen als aandelen en uit achting daarvoor het eeremetaal geschonken werd, is geenszins zonder betekenis.

Indien men gaat wikken en wegen waarmede zoovele kruisdragers dat eeremetaal verdiend hebben, dan vinden we om maar een paar staaltjes te noemen: dat Graaf Taubenkopff kommandeur van den Ned[erlandse] Leeuw is geworden, omdat hij aan 't Hollansch koningshuis de tijding bracht, dat de keizer van Duitschland een kind rijker is geworden en, hoevele prins en koningen dragen het eereteeken voor moed en belangrijke krijgsverrichtingen, die nooit kruit geroken hebben.

Ik wil daarmede niet beweren dat ik dit goed vind, maar nog beter is het er zich niet aan te ergeren.

Met mijn gezondheid gaat het nog al schappelijk, hoewel ik duidelijk bemerk dat het lampje niet lang meer branden zal. Nu, 't zij zoo! Hoewel het vele geluk dat ik nog altijd geniet van mijn huisgezin en omstandigheden, [4] mij dierbaar is, toch zie ik niet op tegen den grooten stap die ons levensoordeel zal oplossen; zorg voor vrouw en kinderen heb ik niet, ze blijven, zoo er geen buitengewone ongelukken plaats hebben, goed verzorgd achter.

Mijn schoonzoon Bosman heeft van zijn eenjarig verlof niet veel genoeg gehad, alle mogelijke ziekten hebben hem en de kinderen getroffen. Reeds waren 6 Juni de koffers aan boord gebracht voor den terugreis, toen een der kinderen een gevaarlijke keelontsteking kreeg; hij moest dus drie maanden verlenging van verlof vragen, zonder bezwaar van den Lande en zodoende, vertoeft hij nog in dat barre noorden waar eens zijn wiegje stond. Jammer genoeg! Was hij op tijd terug geweest, was hij ingevallen als secretaris van Bezoeki, een standplaats die – omreden daar geen notaris is – een inkomen oplevert van f 1000.00 s'maands.

Mijn schoonzoon Enthoven is de vorige week bevordere tot Luitenant Kolonel en mijn neef van Hulstijn is, met de "Prins Hendrik" naar Holland vertrokken waar hij 3 jaren gedetacheerd blijft; uw zoon zal dus wel kennis met hem maken en een vrolijke aangename man in hem vinden.

Als U er eens tijd voor vindt, zend dan mijn dagboek bij gedeelten *als documenten* terug, dat is de gemakkelijkste manier naar ik geloof. En nu gegroet <na> beste wenschen voor U, Mevrouw en verdere huisgenooten en veel genoeg op reis. Hoogachtend en een ferme handdruk

t[out] a v[ous]
van Laar

{Poerworedjo 27 Juli 1898.}

Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, 13 september 1898

Poerworedjo 13 September [18]98

Hoogwelgeb[oren] Heer,

Het is mij een treurige taak U namens Mama te moeten mededeelen dat mijn Schoonvader de Heer van Laar den 4^{den} dezer alhier aan pleuris is overleden.

Papa had U misschien reeds het een en ander geschreven van de chronische buikziekte, waaraan Hij lijdende was. Die ongesteldheid had Hem zeer verzwakt en doen vermageren. U weet misschien ook dat Hij in den laatsten tijd meermalen is gestruikeld. Niettegenstaande Mama's goede voorzorgen is dit den 31sten Augustus j.l. weder geschied.

Aanvankelijk hadden we na het geneeskundig onderzoek alle hoop dat ook die val over het algemeen goed was afgelopen maar den 2^{den} dezer bleek dat een uitstorting van bloed in de longen had plaats gehad. De ziekte verliep zeer snel. Den 4^{den} 's morgens ten 5½ uur was Zijn lijden geëindigd en den 5^{den} moesten wij Hem grafwaarts brengen!

Papa heeft een langen doodstrijd gehad. Gelukkig was hij in de laatste uren bewusteloos.

[2] Papa is als Ridder der M[ilitaire] W[illems] O[rde] met militaire honneurs begraven. De begrafenis was indrukwekkend; de deelneming algemeen.

Hoe fel ons aller smart is, zal ik U wel niet behoeven te beschrijven.

Tengevolge van overspanning en vermoeidheid is Mama thans lijdende aan koorts, die nog niet willen wijken.

Mama stelt er grooten prijs op alle geschriften van Papa te verzamelen, te bewaren en misschien ook te laten drukken. Daar Zij vermeent dat nog eenige in Uw handen zijn, houdt zij zich na gemaakt gebruik voor terugzending gaarne aanbevolen. Het beste zoude zijn als U ze aan mijn adres verzendt.

Mama en wij allen bieden U onze beleefde groeten aan.

Met de meeste achting heb ik de eer te zijn

Uw d[ienst]w[illige] d[ienaar]

Bosman

Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, 8 januari 1899

Joggakarta 8 Januari [18]99

Geächte Heer van Haersolte,

Namens ons allen, speciaal namens Mama, betuig ik U dank voor Uw hartelijk schrijven en voor Uw betoonde deelneming in ons onherstelbaar verlies.

We missen onzen Vader nog dagelijks en zullen Hem nooit vergeten.

Aan Uw adres verzend ik heden een portret van Papa. Ik hoop dat het ongeschonden in Uw bezit zal komen.

We zijn overtuigd dat dit souvenir van Uw vriend U aangenaam zal zijn.

Zoö zag Papa er twee jaar geleden uit, met wat strengere uitdrukking in de oogen. In de laatste maanden voor Zijn overlijden was Hij zeer vermagerd.

Een paar dagen na Zijn heengaan werd onze [2] goede Moeder zwaar ziek. Zij leed aan longontsteking, een in Indië betrekkelijk zeldene ziekte. Haar toestand was gedurende eenige weken zeer ernstig. Angstige dagen brachten we door!

Thans is Zij gelukkig geheel hersteld. Onze brave Moeder hebben we mogen behouden.

Wij allen hopen dat Uw zoon aan zijn <voornemen> om te Poerworedjo te komen, zal gevolg geven. Mama zoude ZEd[ele] gaarne ontmoeten. Ook mijn vrouw en mij zal het een genoegen zijn Uw [3] Zoon te onzent te ontvangen. Joggakarta met zijn Inlandsche Vorstenbestuur te zien is zeer interressant. Hij zou een of andere plechtigheid in den Kraton (paleis van de Sultan) kunnen bywonen. Gaarna introduceer ik ZEd[ele] bij den Sultan, bij de Resident enz.

Gaarne hadden we U tydens ons verblijf in Europa een bezoek gebracht maar voortdurende ziekten onzer kinderen, zooals diphteritis, longontsteking enz enz, bonden ons aan huis. We hebben dan ook van onze Hollandsche reis weinig genoten.

[4] Onder aanbieding van ons aller beleefde groeten en respecten s.v.p. aan Mevrouw

met de meeste achting

Uw d[ienstwillige] d[ienaar]

Bosman

Bericht van W. van Haersolte aan J. Bosman, 18 november 1918

[Willem van Haersolte zond de brief van 13 mei 1897 van L. van Laar op 18 november 1918 naar diens schoonzoon J. Bosman ter inzage. Onderaan de brief schreef hij:]

Geacht Heer Bosman

Ik dacht u met lectuur van deze te kunnen opfrisschen

Gaarne daarna terug aan ouden sot

WvHaersol[te]

Arnhem 18/11/'18

Brief van J. Bosman aan W. van Haersolte, na 18 november 1918

Geachte Heer van Haersolte,

Het was een aardige verrassing voor ons toen we Uw brief openmakende, Papa's handschrift ontwaarden. Het ouderhart oordeelt altyd waardeerend over de kinderen, ook al zijn ze slechts aangetrouwd. Zonder mijn eigen Vader en Moeder, die reeds lang in ruste zijn, in iets te kort te doen, heb ik Papa en Mama van Laar steeds als mijn tweede Ouders geëerd en liefgehad. Ik ben er eigenlijk toch trotsch op dat de Oude Heer mij zoo gunstig beoordeelde. Hoewel ik wist bij hem in een goed blaadje te staan, was ik niet bewust zoo'n mooien moreelen conduite-staat van ZEd te hebben gekregen. Toen we in Augustus [18]98 in Poerworedjo terugkwamen, was een zijner eerste vragen of we [2] zijn ouden sobat (vriend) bezocht hadden. Hij was zichtbaar ontstemd toen mijn vrouw ontkennend moest antwoorden. Ik kon echter verzachtende omstandigheden pleiten. Gedurende de 10 maanden dat we in Holland waren, werden mijn 3 kinderen waaronder een zuigeling van een jaar, door alle soorten kinderziekten geteisterd, zoodat de behandelende geneesheer Dr Schreve ons toewenschte dat we maar weer te Batavia waren. Het slottableau was dat 3 dagen vóór ons vertrek mijn 2de dochtertje diphteris kreeg. Onze koffers waren reeds aan boord enz. enz. Het kind moest naar het stedelijk ziekenhuis waar het gelukkig genas maar een dag voordat zij de inrichting zou verlaten, nog eens mazelen kreeg en gedurende die ziekte een kies moest getrokken worden. Zij was slechts 6 jaren oud! Ons vertrek is door een en ander 3 maanden uitgesteld. Mijn 3 kinderen bracht ik hersteld in Indië terug maar 2 jaar later verloren wij ons toen eenig zoontje te Bang verongi aan diphteris. Het serum kwam juist één uur te laat. De boot van Soerabaja had een dag [3] oponthoud gehad. Er bestond destijds nog geen spoorverbinding zoodat we het kind niet tijdig konden transporteerden.

Gedurende ons verlof hebben we dus veel angst en ellende geleden. Van uitgaan is weinig gekomen. Reizen was onmogelijk. Alleen zijn we naar Davos geweest om het graf van den aldaar overleden Marie v[an] Laar te bezoeken maar hoe overhaast die reis heeft plaats gehad, valt af te leiden uit het feit dat we Maandagochtend uit Rotterdam vertrokken en dus daarop volgende Woensdagavond weer thuis waren!

Zulk een verlof, waarop jarenlang in Java's binnenlanden was gehoopt, is voorwaar geen pretje.

Met genoegen kunnen we aannemen dat U en de Uwen den bangen tijd⁴⁴, dien we hopen achter den rug te hebben, goed hebben doorgebracht. Ook wij zijn er behoorlijk afgekomen, zij het eenigen tijd niet geheel doorvoed en finantiële offers.

Dat nu de dageraad voor allen geheel moge doorbreken en het antwoord op de vraag "Wachter, wat is er van den nacht" met het oog op de toestanden [4] in Duitschland en elders, gunstig moge blijven luiden!

⁴⁴ Bosman refereert hier aan de Eerste Wereldoorlog (1814-1818).

In dank Papa's brief hiernevens terug aangeboden.

Onder aanbieding onzer beleefde groeten

Achtend

Uw d[ienstwillige] d[ienaar]

Bosman

Testamentaire opdracht

[los ingelegd kaartje:] Na mijn dood aantebieden aan 't museum voor Overijssels recht & geschiedenis of aan 't prov[inciaal] archief te Zwolle - of aan een ander die er belang in stelt – op raad v[an] Crie Penninck

Arnhem 16 Juni 1921

CW v[an] Haersolte <16> '21

Index

- Allah, 34
 Amsterdam, 24, 28, 31, 33, 36, 38
 Arnhem, 9, 23, 25, 26, 31, 32, 38, 46, 51
Aurora (L'Aurore). Krant, tijdschrift, weekblad 46
 Bagelen (Baglen). Residentie, 10
 Bang verongi, 50
 Batavia, 27, 28, 31, 50
 Beethoven. Ludwig van. Componist, 34
 Bezoeki, 48
 Borneo, 46
 Bosman, M.J. (schoonzoon), 38, 45, 48, 49, 50, 51
 Bosman. Secretaris, 11
 Buser, heer, 45
 Cecilia. Muziekevenement, 9
 christus, 33
 Christus, 33
 Cimahi, 11
 Coo, 34
 Coster. Violist, 9, 34
 Davos, 11, 26, 28, 31, 38, 50
 Delft, 24, 33
 Den Haag (s'Hage), 31, 40, 45
 Den Helder, 34
 Dijk, heer, 45
 Domela Nieuwenhuis, Ferdinand. Politicus, 24
 Dorps & C°, Van. Uitgever, 33
 Douwes Dekker, Eduard (Multatuli). Schrijver, 46
 Dreyfus, Alfred (Dreifenss), 46, 47
 Duitsland (Deutschland), 9, 29, 33, 48, 50
 Duivelseiland, 46
 Edam, 24
 Elberts, W.A. Auteur, 25
 Elzas, 47
 Emden, Van. Sergeant, 9
 Enthoven (schoonzoon), 11, 28, 31, 33, 38, 45, 48
 Eureman (Hendrik) de Klunder, 19
 Europa, 11, 31, 49
 Eysinga, Isabella Catharina Johanna van, 24
 Fischer, 11
 Fluruheim, 25
 Friesland, 25, 46
 Gerhard, Adriaan Henri. Voorzitter, 25
 God (onze groote Meester), 19, 23, 25, 38
 Greven, Edzard, 24
 H[ogere] B[urger] school, 11
 Haersolte, Albert van, 25, 45
 Haersolte, Coenraad Willem Anthony (Willem) van 7, 9, 10, 11, 23, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 38, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51
 Haersolte, familie Van, 29, 45, 47
 Haersolte, Frans Ernst (Ernst) van, 25, 26, 27
 Haersolte, Jan Willem Jacobus van (zootje, adelborst), 25, 30, 31, 45, 46, 47, 48, 49
 Haersolte tot Haerst, Johan Christiaan van (ouden heer, vader, papa), 7, 23, 24, 25, 26, 27, 32
 Haersolte, Johan Christiaan van (Myn oudste jongen), 29, 31, 33, 45, 46, 47
 Haersolte, Johanna Isabella Catharina van (dochter), 24
 Haersolte, Louise van (zuster), 47
 Hansen, M. Editeur, 13
 Harderwijk, 9
 Havards, Henry. Auteur, 24
 Havelaar, Max. Romanfiguur, 26
 Hempenius, Willem, 9, 23
 Hoboken, familie (de Hobokens, 33
 Hogerhuizen, gebroeders, 46, 47
 Hogerhuizen, Keimpe, 46
 Hogerhuizen, Marten, 46
 Hogerhuizen, Wybren, 46
 Holland (Patria), 10, 11, 26, 27, 28, 31, 38, 45, 48, 50
 Hoogeveen (Hoogeveen, Hogeveen, Hoogevêan), 9, 33, 39, 40, 41, 44
 Hulstijn Sam (Sam), 45
 Hulstijn, Sam, 45, 48
 Indië, 10, 11, 47
 Java, 10, 11, 31
Java-Bode. Krant, 28
 Joggakarta, 49
 Jonathan, 10
 Kalimantan, 46
 Keboemen, 11
 Kedoe (Kadoe). Residentie, 11
 Koom. Dominee, 24
 Laar, Leonard van (Pa, papa, Papa van Laar, Oude Heer, Vader), 7, 8, 9, 10, 12, 13, 23, 26, 29, 30, 32, 33, 38, 39, 40, 45, 46, 47, 48, 49, 50
 Laar, Anna van (dochter), 11, 38, 49, 50
 Laar, Charles van (zoon), 11
 Laar, Daniël van (zoon), 11
 Laar, Henri van (zoon), 11
 Laar, Ida van (dochter), 11
 Laar, Leo van (zoon), 11
 Laar, Leontine van (dochter), 11, 38
 Laar, Marie van (zoon), 11, 26, 27, 28, 29, 31, 38, 50
 Laar, Van (vrouw, Moeder, Mama van Laar. mevrouw), 10, 11, 12, 23, 26, 30, 34, 48, 49, 50
 Lantzius (schoonzoon), 45
 Lebak, 26
 Leiden, 23
 Leipzig, 34
 Lissabon, 47
Locomotief, De. Krant, 45
 Loon, Van. Pseudoniem, 32
 Löschhorn. Uitgever, 34
 Militaire Willems Orde, 49
 Magelang, 11
 Majoor Hein. De dood, 12
 Menhikof, 30
 Multatuli, 46
 Nederlandse Leeuw, Orde van de, 48
 Nederland, 7, 47
 Noorthey. Kostschool, 23
 Nut, het, 9, 24
 Oenarang (Ungaran). Berg, 11
 Oorschot, heer Van, 38, 39
 Oost-Indië (Indië, Oost), 7, 24, 25, 26, 27, 29, 38, 45, 46, 47
 Oppenheimer. Violist, 24, 30, 33
 Parijs, 24
 Paulus, 25
 Pauw, Geertje, 24
 Pekelharing, Baltus Hendrik. Redacteur, 25
 Penninck, Crie, 51
 Peters, Ed. Componist, 34
 Poerworedjo, 7, 9, 11, 12, 25, 29, 30, 31, 32, 34, 38, 39, 45, 47, 48, 49, 50
 Preanger, 31
 Preanger Regentschappen, 11
Prins Hendrik. Stoomschip, 11, 12, 48
 Rangkas-Betoeng, 26
 Roorda van Eysinga, Sicco Ernst Willem. Publicist, 29
 Rotterdam, 45, 50
 Schiedamse Dijk, 45
 Saerboia, 39
 Samarang, 33

Schorp, heer, 45
 Schreve. Arts, 50
 Schroevers. Commissaris van
 Politie, 24
 Schwarzwald, 29
 Semarang, 11, 39
 Sierich, juffrouw, 9
 Sint Nicolaas (Sint Niklaas).
 Feest, 9, 26
 Sneek, 24
 Soerabaja, 50
 Sollewijn Gelpke, Adriaan
 Ahlhart (vader). Resident, 11
 Sollewijn Gelpke, Johan Herman
 Frederik, 11
 Sollewijn Gelpke, Johan Pieter
 Lodewijk, 11
 Sollewijn Gelpke. Controleur, 11
 Stèven, 22
 Sylvesteravond, 33
 Tabenio, 46
 Tabin, 46
 Taubenkopff, Graaf, 48
 Tets, 24
 Tets, Van, 24

Thiebout, Jan, 24
 Thies (Thiess), Evert.
 Vioolleraar, 23, 33, 40, 42
 Tijl of Thijl. Boekhandelaar, 12,
 26
 Tjiamis (Tjimahi), 11
 Triene (Trien), 5, 12, 20, 26
 Uhlman, heer, 39
 Uhlman, Jan, 39
 Valck. Officier, arts, 47
 Vasco da Gama, 47
 Veegens, Jacob Dirk. Politicus,
 25
 Verploegh, A.J. of J.A. Resident,
 10
 Voorburg, 23
 Voorschoten, 23
 Vos van Steenwijk, Hermanna
 Elisabeth de (Bi, vrouw,
 Mevrouw, Mevrouw uw
 echtgenoot), 9, 23, 24, 25, 26,
 27, 29, 30, 32, 38, 39, 45, 47,
 48
 Vos van Steenwijk, Jan Willem
 Jacobus de, 24

Vriesche volksblad, 30
 Wilhelmina. Koningin, 11
 Willem, 10, 27, 31
 Winkler. Psychiater, 33
 Zola, Emile. Schrijver, 46
 Zurich, 46
 Zutphen (Zutfen), 9, 11, 24, 33
Zutphensche Courant, 25
 Zwollerkerspel, 23
Zwolsche Courant, 44
 Zwitserland, 11, 29, 45
 Zwolle, 7, 12, 23, 24, 25, 30, 31,
 33, 35, 37, 40, 51
 achter het water, 40
 den Dijk, 33
 Historisch Centrum Overijssel,
 7
 Koestraat, 9, 24
 Koningsplein, 9
 Luttekeveer, 25
 Odéon, 26
 Polkabrug, 25
 Weezenland, 25
Zwols Historisch Tijdschrift, 13

Eerder is in deze serie verschenen:

1	DIERBARE LAURA Brieven van Rudolf Sandberg 1823 – 1830	Digitale uitgave	--
2	HOOGH WEL GEBOREN HEER EN NEEF Brieven van de patriot Adolf Warner van Pallandt tot Zuthem 1782 – 1787	Digitale uitgave	--
3	NAAR PARIJS Een reisverslag van enige Zwolse heren naar de Franse hoofdstad in 1777		7. ⁵⁰
4	LIEVE NAATJE Brieven van Elsje Feith aan Naatje Siertsema, en andere familieleden		8. ⁵⁰
5	EENE REYSE NA VLAANDEREN EN BRABAND Een reisverslag van Lambertus Nilant uit 1768		8. ⁵⁰
6	AEN ALLE VRINDEN MET RESPECT Correspondentie van familie Nilant 1698 - 1762		9.-
7	VAN FOLIO TOT DUODECIMO Negen particuliere Zwolse bibliotheken		10.-
8	VERLOREN HUISELIJK GELUK Gedichten en overpeinzingen 1795 - 1817		7. ⁵⁰
9	BANKROET De ondergang van Johan Willem Simon baron van Haersolte 1810		17. ⁵⁰
10	GELIEVE HET DAER HEEN TE DIRIGEREN... De brieven van Willem V aan Arend Sloet tot Tweenijenhuisen 1771 - 1785		9.-
11	ALLER TREFFENDST EN STOUT De huwelijksreis van J.C. baron van Haersolte naar Duitsland, Zwitserland en Italië in 1837		6.-
12	BROEDER IN APOLLO Brieven en alba amicorum van Zwolse dichters 1800 - 1840		12.-
13	EEN GROTE TOUR Hendrick Jordens in Engeland, Frankrijk, Zwitserland en Duitsland 1684 - 1685		10.-
14	LEVENSBERICHT De autobiografie van J.F. Serrurier 1771 - 1844		11.-
15	EEN HELE COURANT De correspondentie van de familie Bangeman 1804 - 1881		11.-
16	REISEBOEK Vijftien reisverslagen van de jonge graaf van Rechteren Limpurg 1804 - 1813	Digitale uitgave	--
17	DE GEWIGTIGSTE GEBEURTENISSEN Het studentendagboek van Adolph F.L. graaf van Rechteren Limpurg 1814-1817		12.-
18	OVER GROTE KEIEN NAAR PARIJS De huwelijksreis van graaf van Rechteren Limpurg 1824		7.-
19	LIEVE PAPA! Brieven van W.B. Blijdenstein, bankier te Londen aan B.W. Blijdenstein, bankier te Amsterdam 1895-1907	Digitale uitgave	--
20	AANGENAME RENCONTRES Drie reisherinneringen aan de Rijn 1821, 1840 en 1865		8.-
21	PERROKIETEN EN PAPAGAYEN, PAPAÏJERS EN PISANGS Een reis om de wereld 1824 - 1826		7.-
22	SCHOUWSPLEN Een reis naar de Middellandse Zee 1834		8.-
23	HET ANKER WORDT GELIGT Brieven vanuit de hele wereld van J.C. baron van Haersolte 1824 - 1834	Digitale uitgave	5.-
24	HERINNERINGEN AAN DUITSLAND Harzgebergte 1856, Taunusgebergte 1872, Baden-Baden 1902		9.-
25	EN ROUTE Drie reisjournalen van Rudolphina gravin van Rechteren 1827, 1836 en 1838		9. ⁵⁰
26	EER EN LUISTER Het proces om de havezate Haerst 1786 - 1803		9. ⁵⁰
27	TAL VAN BERGEN EN BOSSCHEN Een reis naar Saksen, Bohemen en het Thüringerwoud 1876 door Mattheus van Delden		8.-
28	GEFNUIKTE AMBITIES Geen geld en eer voor onwettigen 1834-1900		10.-
29	EEN WAARLYK PRACHTIG LANDSCHAP Een reis door Graubünden en Glarus 1875		8.-
30	AFGEZEIJLD Een commissie naar Staats-Vlaanderen 1783		7.-
31	ONBESCHRYFELYK GROOTSCH Een wandeling door Zwitserland 1869 door Mattheus van Delden	Digitale uitgave	--
32	WILDROMANTISCH Een tocht door Beieren, Tirol en Oostenrijk 1878 door Mattheus van Delden	Digitale uitgave	--
33	EEN ALLERDROEVIGST TREURTONEEL Een mislukte reis naar Noord-Amerika 1783 van Johan Willem Simon van Haersolte		7.-
34	EEN ONAFHANGELIJK WIJS EN ALMAGTIG WESEN De geloofsbelijdenis van Margaretha Isabella van Ittersum tot Relae 1801	Digitale uitgave	--

35	TOT LOSSER GEKOMEN	Het notitieboek van Aleida Leurink 1698-1754	Digitale uitgave	--
36	'T IS EENE TOOVERWERELD	Een bezoek aan de wereldtentoonstelling te Wenen en een tocht in Salzkammergut door Mattheus van Delden 1873		8.-
37	EEN AANBLIK EENIG IN ZYN SOORT	Mattheus van Delden in Tirol en in het noorden van Italië 1868		10.-
38	s'LANDS WIJZE, s'LANDS EER	Beschrijving van Londen, Wight en Noord-Wales door Mattheus van Delden 1879		9.-
39	REIJSJES NA MUNSTERLAND	Floris Willem Sloet tot Warmelo, 1776; Hendricus Octavius Feith, 1814 en 1817; Adrien Jean Elisa van Bevervoorden, 1834		9. ⁵⁰
40	ONGEMEENE LIEFDE EN GENEAGENTHEYT	Hendrik Berents' journaal van zijn reis naar de Doopsgezinde Broeders in Pruisen, 1719	Digitale uitgave	--
41	THEE DRINKEN	Het dagboek van Steven van Delden en Aleida Catharina Houck, 1812-1824	Digitale uitgave	--
42	REIZEN VOOR GENOEGEN	Een reisje van Aleida van Delden door België en langs de Rijn, 1856, en van Mattheus van Delden door België, 1863	Digitale uitgave	--
43	DEN TOESTAND DER BOSSCHEN	Een studiereis van J.H.G. Jordens door Duitsland ten behoeve van de bosbouw in Oost-Indië. 1854-1855	Digitale uitgave	--
44	VERDER! IMMER VERDER!	Een bezoek van Mattheus van Delden aan het kleine eiland Helgoland. 1877	Digitale uitgave	--
45	GEGROET	Gedichten van Hermannus Gerhardus Gregorius Overbeek. 1880	Digitale uitgave	--
46	DICHT-LUIJM	Een verzameling van mengeldichten door Willem de Lille. 1774-1781	Digitale uitgave	--
47	DE NIEUWE WERELD	Een vakantiereis van Willem van Haersolte naar Noord-Amerika. 1904	Digitale uitgave	--
48	MIJN' LIER	De gedichten van Hendrik Gerhard Kronenberg. 1797-1819	Digitale uitgave	--
49	GETROUWE AANKLEVERS VAN 'T HOOGVORSTELYK HUIS	Brieven van A. Rotterdam, predikant te Zuilen en Steenwijk aan J. Royer, hofpredikant van stadhouder Willem V. 1752-1780	Digitale uitgave	--
50	EEN SIERAAD VAN ZYN GESLACHT	Levensbeschrijvingen van en over Frederik Alexander Sippo Arnold baron van Ittersum. 1869	Digitale uitgave	--
51	VEIL VOOR HET VADERLAND	Brieven van zes zonen aan hun moeder de douairière Van Ittersum-van der Merwede. 1830-1834	Digitale uitgave	--
52	SOUVENIR	Het album amicorum van Flore Sloet tot Warmelo. 1804-1819	Digitale uitgave	--
53	HET FEU SACRÉ VOOR REIZEN	Brieven van John Blijdenstein uit Oost-Indië. 1897-1900	Digitale uitgave	--
54	HERINNERING AAN DIE GELUKKIGE DAGEN	Twee reizen langs de Rijn door Johannes Gerardus Julianus baron van Ittersum in 1835 en 1842	Digitale uitgave	--
55	JOURNAAL VAN EENE DUITSCHE REIS	Verslag van een reis langs de Rijn van de familie Mollerus en J.G.J. baron van Ittersum door juffrouw Braber. 1838	Digitale uitgave	--
56	GEZELLIGJES MET HUN TWEETJES ALLEEN	De huwelijksreis van Daniël Jacob Rudolph en Catharina Wijnanda van Hasselt naar het Rijnland. 1891	Digitale uitgave	--
57	O SCHOONE TYD !	Derk Wicherlink beklimt en illustreert de bergen in Zwitserland, Frankrijk en Italië. 1882 - 1884	Digitale uitgave	--

58 HEERLYKE HERINNERINGEN	Een journaal van Johannes Gerardus Julianus van Ittersum van een reis naar Zwitserland en Noord-Italië. 1845	Digitale uitgave	--
59 TOURNÉE	Reisimpressies van Duitsland, Zwitserland en Italië door Adolph Carel Bentinck in 1785 en 1787	Digitale uitgave	--
60 DE LANGGEWENSCHTE DAG	De huwelijksreis van Paulus Adriaan Lodewijk Arend van Ittersum en Arnoldine Emilie de Watteville naar Duitsland, Zwitserland en Frankrijk. 1859	Digitale uitgave	--
61 MYN UITSTAPJE VAN JUIST 5 WEKEN	Johannes Gerardus Julianus baron van Ittersum van Rotterdam naar Parijs. 1841	Digitale uitgave	--
62 HET SCHIKTE ZICH ALLES TEN BESTE	Tourtjes naar Friesland, Holland, Gelderland, Kleef, Zeeland en Noord-Brabant door Frederik Gijsbert van Dedem 1769, Hendricus Octavius Feith 1806, Johanna Theodora van Dedem 1806, Augustus Johannes van Delden 1831, Mattheus van Delden 1877	Digitale uitgave	--
63 VROLIJK EN WELGESTEMD	Journaal van een reis naar Duitsland en Zwitserland door Willemina van Dedem en haar tante Caroline. 1837	Digitale uitgave	--
64 EEN MOOY EFFECT	Reisbeschrijvingen van Godert Willem van Dedem en van Carolina van Dedem naar de Rijn en Zwitserland in 1818 en 1838	Digitale uitgave	--
65 NIET AL TE LOLLIG	Coenraad Willem baron van Dedem doet verslag van zijn gezondheid, van zijn zoektocht naar een geschikte woning en van zijn bezoeken aan de baden. 1868, 1876, 1877	Digitale uitgave	--
66 HOLLANDS EER GERED	De correspondentie van de douairière Van Ittersum-van der Merwede, haar zonen en haar schoondochters tijdens de oorlog met België. 1829 - 1834	Digitale uitgave	--
67 KEUKEN RECEPTEN	152 recepten verzameld in het receptenboek van Rudolphina de Vidal Saint Germain geboren Gravin van Rechteren tot Appeltern (1824-1856)	Digitale uitgave	--
68 GENEALOGIA DES OUD-ADELIJKEN GESLACHTS VAN BLANCKVOORT 1444 – 1759		Digitale uitgave	--
69 DIT SPREECK ICK WAER EN SONDER SCHROOM	Gedichtenboek van Adriaen Sticke 1626 - 1667	Digitale uitgave	--
70 LEERLING EN MEESTER	De correspondentie tussen Willem van Haersolte en Leonard van Laar en diens gedichten in het Zwolse dialect 1895 - 1898	Digitale uitgave	--